

EVC in het volwassenenonderwijs: een probleemverkennde studie

In opdracht van:

Vlaamse Overheid

Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming,
Strategisch Onderwijs en Vormingsbeleid

Uitgevoerd door:

Ingrid Vanhoren
Barbara Vandeweghe,
IDEA Consult

Lieve Van den Wijngaerde,
KHLeuven

Brussel, mei 2011

Inhoudsopgave

	p.
1 Inleiding	4
2 EVC in het volwassenenonderwijs	5
2.1 Conceptueel en theoretisch kader	5
2.1.1 <i>Het Concept EVC</i>	5
2.1.2 <i>De functies van EVC</i>	5
2.1.3 <i>De ECV- procedure</i>	6
2.2 Beleidskader	8
2.2.1 <i>EVC in Europa</i>	8
2.2.2 <i>EVC in Vlaanderen</i>	8
2.2.3 <i>Het Volwassenenonderwijs</i>	9
2.3 Betrokken actoren	10
2.3.1 <i>De centra in het volwassenenonderwijs</i>	10
2.3.2 <i>De consortia volwassenenonderwijs</i>	12
2.3.3 <i>De ondersteuningsstructuur in het volwassenenonderwijs</i>	13
2.3.4 <i>Het kwaliteitszorgsysteem</i>	14
2.4 Samenvattend	16
3 Onderzoekopzet	17
3.1 Onderzoekskader	17
3.1.1 <i>Onderzoeksvragen</i>	17
3.1.2 <i>Criteria</i>	17
3.1.3 <i>Analysekader</i>	17
3.2 Onderzoeksmethode	20
3.3 Steekproef voor de bevraging	21
4 EVC-praktijken in het volwassenenonderwijs	24
4.1 Inleiding	24
4.2 Secundair volwassenenonderwijs	24
4.2.1 <i>Algemene vaststellingen</i>	24
4.2.2 <i>EVK/EVC-procedure</i>	25
4.2.3 <i>Instrumenten</i>	29
4.2.4 <i>Relatie met derden</i>	30
4.2.5 <i>EVC-beleid in de CVO's</i>	30
4.2.6 <i>Sterkte-zwakke analyse</i>	31
4.3 Hoger beroepsonderwijs	32
4.3.1 <i>Algemene vaststellingen</i>	32
4.3.2 <i>EVK-procedure en EVC-procedure</i>	32
4.3.3 <i>Instrumenten</i>	37
4.3.4 <i>Relatie met derden</i>	38
4.3.5 <i>EVC-beleid in de CVO's</i>	42
4.3.6 <i>Sterkte-zwakke analyse</i>	42
4.4 Basiseducatie	44
4.4.1 <i>Algemene vaststellingen</i>	44
4.4.2 <i>EVC-procedure</i>	44
4.4.3 <i>Instrumenten</i>	45
4.4.4 <i>Relatie met derden</i>	46
4.4.5 <i>EVC-beleid in de CBE's</i>	47
4.4.6 <i>Sterkte-zwakke analyse</i>	47
5 Vaststellingen en beleidsaanbevelingen	49
5.1 Vaststellingen	49
5.2 Beleidsaanbevelingen	51
Lijst van tabellen en figuren	54
Lijst van afkortingen	55

Bronnen	56	
Bijlage 1: Interviewleidraad	58	
1	Beleid CVO	58
2	EVC-procedure	59
2.1	Informatie en communicatie	59
2.2	Aanvraag EVC	59
2.3	Assessment	59
2.4	Resultaat	60
2.5	Kwaliteitszorg	60
3	Instrumenten / methodieken EVC	61
3.1	Diploma's en attestaten (EVK)	61
3.2	EVC- Portfolio	61
3.3	Criteriumgericht interview	61
3.4	Assessment toetsen	62
3.5	Kwaliteitszorg	62
4	Relatie met derden	62
5	Monitoring en evaluatie	63
Bijlage 2: Lijst van deelnemers aan de focusgroep	64	

1 Inleiding

De Vlaamse overheid beoogt een geïntegreerd beleid rond EVC of erkenning van verworven competenties te ontwikkelen voor relevante beleidsdomeinen als werk, cultuur, jeugd, sport en onderwijs. In het domein onderwijs wordt zowel het hoger onderwijs als het volwassenenonderwijs beoogd. Het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs bepaalt dat de centra het beoordelen of certificeren van verworven competenties tot opdracht hebben. Het gaat hier zowel om de **Centra voor Basiseducatie** als de **Centra voor Volwassenenonderwijs**.

De toepassing van **EVC in het volwassenenonderwijs** kan leiden tot verkorte leertrajecten en kan hiermee zowel de toegankelijkheid als de kostenefficiëntie verhogen. EVC is bovendien een belangrijk instrument voor kansengroepen zoals oudere werknemers en werkzoekenden met ervaring en kortgeschoolden met relevante competenties.

De overheid heeft momenteel echter een beperkt zicht op de huidige praktijken in de centra. De opdracht van een probleemverkennde studie naar EVC-praktijken in het volwassenenonderwijs heeft bijgevolg volgende **doelstellingen**:

- In kaart brengen van de huidige praktijk van EVC-procedures, -methodieken en -instrumenten in het volwassenenonderwijs;
- Sterke punten en knelpunten van de huidige EVC-praktijken in het volwassenenonderwijs;
- Aanbevelingen formuleren m.b.t. EVC in het volwassenenonderwijs.

In hoofdstuk 2 is zowel het conceptueel en theoretisch kader als het beleidskader rond EVC nader toegelicht. Hoofdstuk 3 omschrijft het onderzoekskader, de onderzoeksmethode en de steekproef voor de bevraging. Hoofdstuk 4 bespreekt de resultaten van de interviews met 30 centra. Hierbij maken we een indeling naar niveau van volwassenenonderwijs (secundair volwassenenonderwijs, hoger beroepsonderwijs en basiseducatie).

In bijlage 1 wordt de leidraad voor de semi-gestructureerde interviews toegevoegd. In bijlage 2 is de lijst van deelnemers aan de focusgroep opgenomen.

2 EVC in het volwassenenonderwijs

2.1 Conceptueel en theoretisch kader

2.1.1 Het Concept EVC

EVC staat voor '**Erkenning van Verworven Competenties**':

- **Competenties** zijn een geïntegreerd geheel van kennis, vaardigheden en attitudes dat iemand beheerst en nodig heeft om een taak of opdracht te vervullen. Competenties verwerven veronderstelt een leerproces. De wijze waarop iemand leerde of het leerproces zelf zijn van ondergeschikt belang. Mensen kunnen competenties zowel op het werk als thuis, in een schoolse context of tijdens vrijetijdsactiviteiten verwerven.
- **EVC** geeft iemand de mogelijkheid om zijn kennis, kunnen en attitudes te laten erkennen, onafhankelijk van de context waarin hij deze kennis, vaardigheden en attitudes verwierf. De competenties van de persoon worden beoordeeld aan de hand van een standaard. EVC-procedures bieden een alternatief parcours om een bewijs van erkenning te verkrijgen, zonder dat deze in het traditionele onderwijs- en opleidingscircuit verworven werden.
- Meestal wordt een onderscheid gemaakt tussen EVC en EVK. **EVK** staat dan voor 'Erkenning van Verworven Kwalificaties'. Kwalificaties zijn diploma's, creditbewijzen, getuigschriften, attesten, certificaten of alle binnen- of buitenlandse studiebewijzen die aangeven dat een formeel leertraject met goed gevolg is doorlopen. In een EVK-procedure wordt nagegaan of deze kwalificaties erkend kunnen worden voor de opleiding in kwestie. Erkenning van deze kwalificaties leidt dan rechtstreeks tot vrijstellingen voor (deel)modules in een bepaalde opleiding.

Binnen de bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs kunnen EVC's en EVK's mee in rekening gebracht worden om vrijstelling van opleidingsonderdelen (en dus studiepunten) te verkrijgen. Ook in het volwassenenonderwijs is het mogelijk om vrijstellingen te verkrijgen voor bepaalde opleidingsonderdelen op basis van EVK of EVC.

2.1.2 De functies van EVC

In de literatuur worden twee **functies van EVC** onderscheiden (Vanhoren, 2002), namelijk:

- **De summatieve functie**

Met de summatieve functie van EVC spreken we over het formeel erkennen en overdraagbaar maken van competenties. Deze erkenning moet leiden tot een verhoogde toegang tot onderwijs/opleiding en tot een sterkere mobiliteit op de arbeidsmarkt. Meer concreet betekent dit het toekennen van een civiel effect aan de erkenning van competenties, ook aan competenties verworven buiten het formeel onderwijssysteem. Dit gebeurt door het erkennen van de gelijkwaardigheid van diploma's/certificaten/getuigschriften behaald in diverse settings van het formeel onderwijssysteem (ook buitenlandse) of door het toekennen van een civiel effect aan getuigschriften van cursisten van reguliere en niet-reguliere opleidingssystemen.

De summatieve functie vraagt of leidt naar:

- (Ander) toegangsbeleid (toegang tot opleidingen en jobs);
- Vrijstellingenbeleid voor gedeelten van opleidingen/aanbieden van verkorte leerwegen;
- Flexibele leerwegen: vraagsturing voor een betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, maatwerk voor het individu in kwestie, alternatieve leeromgevingen en leervormen.

■ **De formatieve functie**

De doelstelling van de formatieve functie van EVC is het verhogen van de persoonlijke ontwikkeling en inzetbaarheid door de ontwikkeling van competenties. Dit wordt gekaderd in de levensloopbaan van individuen.

Concreet gaat het over de uitbouw van systemen van begeleiding van individuen in leertrajecten en meer algemene trajecten in functie van de ontwikkeling van competenties en een bredere inzetbaarheid.

2.1.3 *De ECV- procedure*

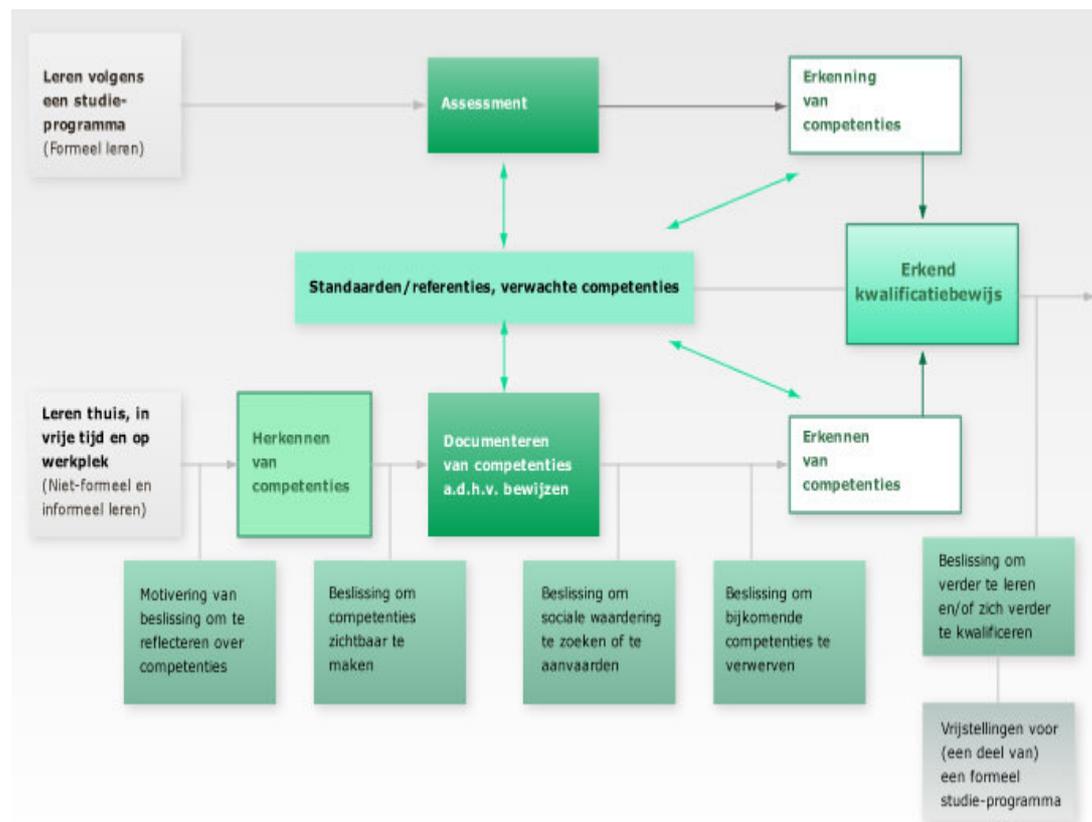
Wie zijn competenties wil laten erkennen, doorloopt een procedure in **drie stappen** (www.evcvlaanderen.be; Vanhoren, 2001):

- **Herkennen:** De competenties van het individu worden vastgesteld en zichtbaar gemaakt, meestal in de vorm van een portfolio. Herkenning resulteert niet in certificering, maar kan er wel de basis voor zijn.
- Documenteren / **beoordelen:** Het individu staft zijn competenties aan de hand van bewijsmateriaal door ze te vergelijken met de standaard.
- **Erkennen:** Bevestiging door een competent orgaan dat de competenties van een individu verworven in een niet-formele of informele context beoordeeld zijn op basis van vooraf vastgelegde criteria en in overeenstemming met een standaard. Erkenning leidt naar certificering.

Wie een EVC-procedure doorloopt, kan een formele erkenning krijgen, met bewijs van zijn competenties, ongeacht de wijze waarop hij ze verwierf. De stappen 'beoordelen' en 'erkennen' zijn cruciaal om tot een erkenning van verworven competenties te komen en deze erkenning te formaliseren.

In onderstaand schema worden de drie stappen van een **EVC-procedure** weergegeven.

Figuur 1: De EVC-procedure schematisch voorgesteld

Bron: www.evcvlaanderen.be op basis van CEDEFOP & European Commission - Education and Culture DG. 2009. European Guidelines for validating non formal and informal learning

In deze studie wordt de praktijk van EVC in het volwassenenonderwijs getoetst aan de principes en stappen van een EVC-procedure. De drie stappen van het herkennen, beoordelen en het erkennen van de competenties van een individu komen overeen met de aanvraag, het assessment en de beslissing tot vrijstelling in een centrum voor volwassenenonderwijs. Voorafgaandelijk aan deze procedure onderscheiden we nog de stap van informatie en communicatie. Na de stap van de erkenning is er nog de bijkomende stap van feedback en opvolging (gekoppeld aan registratie en monitoring).

Samenvattend onderscheiden we de volgende **vijf stappen**:

- Stap 1: informatie en communicatie;
- Stap 2: aanvraag;
- Stap 3: assessment;
- Stap 4: beslissing;
- Stap 5: feedback en opvolging.

2.2 Beleidskader

Zowel op Europees niveau als in Vlaanderen zijn tijdens het laatste decennium verschillende regelgevende initiatieven genomen om EVC vorm te geven in beleid en praktijk van levenslang leren. (www.evcvlaanderen.be)

2.2.1 *EVC in Europa*

In Europa zijn er diverse regelgevende initiatieven m.b.t. het levenslang leren en de rol van non-formeel en informeel leren hierin.

- Draft conclusions of the Council and the representatives of the governments of the member states meeting with the Council on **Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning** (18 mei 2004). In de conclusies worden lidstaten uitgenodigd uit om het gebruik van deze principes aan te moedigen en te verspreiden. De principes worden ondersteund door de European Guidelines for validation non-formal and informal learning (2009).
- Beschikking van het Europees Parlement en de Raad betreffende een enkel communautair kader voor transparantie op het gebied van kwalificaties en competenties (**Europass**) (15 december 2004).
- Resolutie van de Raad en de vertegenwoordigers van de regeringen betreffende de erkenning van non-formeel en informeel leren in het **Europees jeugdwerk** (19 mei 2006). De resolutie spoort de lidstaten aan om een portfolio-instrument te ontwikkelen dat aansluit bij 'Europass' en op een transparante en vergelijkbare wijze de via het jeugdwerk verworven competenties inventariseert.
- Besluit van het Europees Parlement en de Raad betreffende het **Programma voor een leven lang leren** (2007-2013) (15 november 2006). Dit besluit stelt een actieprogramma voor op het gebied van een leven lang leren. In het programma wordt sterke nadruk gelegd op de onderlinge uitwisseling, samenwerking en mobiliteit tussen de Europese onderwijs- en opleidingsstelsels.
- Aanbeveling van het Europees Parlement en van de Raad tot vaststelling van een **Europees kwalificatiekader** voor een leven lang leren (23 april 2008). Deze aanbeveling spoort de lidstaten aan om hun nationale kwalificatiesystemen tegen 2010 aan het Europese kwalificatiekader te koppelen. Er wordt aanbevolen om maatregelen te treffen zodat alle nieuwe certificaten, diploma's en Europass-documenten die de autoriteiten uitreiken tegen 2012 een duidelijke verwijzing bevatten naar het passende niveau van het Europese kwalificatiekader.

2.2.2 *EVC in Vlaanderen*

In Vlaanderen zijn, naast het decreet voor het volwassenenonderwijs (B.S. 31 augustus 2007), volgende decreten belangrijk in het kader van EVC:

- **Flexibiliseringdecreet** voor het hoger onderwijs (B.S. 12 oktober 2004): het decreet stemt het hoger onderwijs af op de toenemende internationalisering. Het zet onder meer het wettelijke kader uit voor het erkennen van eerder verworven kwalificaties en competenties in het hoger onderwijs in functie van een verkort leertraject.

- Decreet betreffende de **kwalificatiestructuur** (B.S. 16 juli 2009): het decreet legt de algemene kenmerken vast van het kwalificatieraamwerk en de erkenningsprocedure van kwalificaties (beroeps- en onderwijskwalificaties). De kwalificatiestructuur biedt een gemeenschappelijk referentiekader voor het uittekenen van heldere en coherente EVC-procedures.
- Decreet op de **titels van beroepsbekwaamheid** (B.S. 30 april 2004): het decreet biedt een erkenning voor competenties die aantonen dat een individu een welbepaald beroep kan uitvoeren met een welbepaalde mate van professionaliteit. Het decreet heeft geleid tot het ontstaan van ervaringsbewijzen.

De initiatieven m.b.t. EVC in Vlaanderen zijn onder impuls van het Bolognaproces in Europa in eerste instantie sterk gericht geweest op het hoger onderwijs. Deze initiatieven hebben geleid tot flexibilisering van het hoger onderwijs, de totstandkoming van EVC-procedures op associatieniveau en verkorte leertrajecten op basis van EVC.

Naast de initiatieven voor het hoger onderwijs, zijn inspanningen geleverd om beroepsbekwaamheid te erkennen met als doel de toegang tot de arbeidsmarkt te bevorderen (decreet van de Vlaamse Overheid in 2004). De erkenning van beroepsbekwaamheid leidt via een EVC-procedure tot een 'ervaringsbewijs'. Het ervaringsbewijs is een belangrijke hefboom voor bepaalde kansengroepen op de arbeidsmarkt, zoals oudere werknemers en werkzoekenden met beroepservaring en kortgeschoolden met relevante competenties. Een door de overheid erkend centrum kan een ervaringsbewijs afleveren. Het kan hier gaan om een centrum van VDAB, een centrum voor volwassenenonderwijs, een sectorale organisatie of een instantie verbonden aan de lokale overheden. Op dit moment zijn er slechts een klein aantal Centra voor Volwassenenonderwijs die ervaringsbewijzen kunnen uitreiken.

Voor het brede veld van het volwassenenonderwijs maakt het decreet van 15 juni 2007 het mogelijk om EVC decretaal te regelen. Mede door de ontwikkelingen van de Europese en Vlaamse kwalificatiestructuur en de bepaling van de niveaus van beroepskwalificaties en onderwijskwalificaties, zijn duidelijke en coherente EVC-procedures in het volwassenenonderwijs noodzakelijk.

2.2.3 Het Volwassenenonderwijs

Het volwassenenonderwijs staat los van de initiële onderwijsloopbaan. Het stelt volwassenen in staat om een erkend diploma, getuigschrift of certificaat te behalen. Naargelang de opleiding zijn er specifieke toelatingsvoorwaarden.

Het volwassenenonderwijs biedt opleidingen aan op verschillende niveaus. Deze opleidingen worden gegroepeerd in leer- of studiegebieden.

- **Basiseducatie**, georganiseerd door de Centra voor Basiseducatie, richt opleidingen in op het niveau van het basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs. Het richt zich tot wie een basisvorming nodig heeft zoals lezen, schrijven, rekenen of andere basisvaardigheden.
- Het **secundair volwassenenonderwijs**, georganiseerd door de Centra voor Volwassenenonderwijs, biedt een brede waaier aan opleidingen aan op het niveau van tweede en derde graad secundair onderwijs. Daarnaast zijn er de SE-n-SE-opleidingen ("secundair-na-secundair"), wanneer de volwassene al een diploma secundair onderwijs heeft. De opleidingen in het secundair volwassenenonderwijs bieden de mogelijkheid tot bijscholing in functie van beroep, vrije tijd of levenslang leren. Hiertoe behoort ook het studiegebied 'algemene vorming'.

- Het **hoger beroepsonderwijs**, eveneens georganiseerd door de Centra voor Volwassenenonderwijs, biedt HBO5-opleidingen aan. Deze opleidingen zijn beroepsopleidingen die leiden naar een beroepskwalificatie op het niveau 5 van de Vlaamse Kwalificatiestructuur. Het zijn opleidingen gericht op de arbeidsmarkt of op doorstroom naar professionele bachelors.
- Tot slot vermeldt het decreet volwassenenonderwijs nog de **specifieke lerarenopleiding** (SLO). Deze vervangt de vroegere g.p.b.-opleiding (het getuigschrift voor pedagogische bekwaamheid) en leidt tot het diploma van leraar.

Het decreet van 15 juni 2007 betreffende het **volwassenenonderwijs** (B.S. 31 augustus 2007) is het niveaudecreet dat de organisatie en de onderwijsactiviteiten van de Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO) en de Centra voor Basiseducatie (CBE) regelt. Het decreet regelt de belangrijkste aspecten met betrekking tot het volwassenenonderwijs zoals de opdracht, de organisatie, de structuur, de financiering of subsidiëring. Met betrekking tot EVC bepaalt dit decreet dat de centra het beoordelen of certificeren van verworven competenties tot opdracht hebben. Het gaat hier zowel om de Centra voor Basiseducatie als de Centra voor Volwassenenonderwijs.

Aan het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs werd verder uitvoering gegeven via besluiten van de Vlaamse Regering, ondermeer via het Besluit van 4 september 2009 betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het volwassenenonderwijs (B.S. 09/11/2009).

2.3 Betrokken actoren

2.3.1 *De centra in het volwassenenonderwijs*

Vlaanderen heeft in totaal **124 centra** in het volwassenenonderwijs, waarvan 111 Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO's) en 13 Centra voor Basiseducatie (CBE's). Deze centra zijn verspreid over **13 regio's**. Een regio is de geografische omschrijving van aan elkaar grenzende gemeenten waarover het consortium volwassenenonderwijs (zie verder) en centrum voor basiseducatie zich uitstrekt. Elke Vlaamse provincie heeft twee of drie regio's, Brussel omvat één regio. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal centra per provincie en per regio.

Tabel 1: Aantal centra per provincie en per regio (in 2010)

Provincie	Regio	Aantal CBE	Aantal CVO	Totaal	
		N	N	N	%
Antwerpen	Regio I	1	17	18	14,5%
	Regio II	1	9	10	8,1%
	Regio III	1	5	6	4,8%
	<i>Totaal</i>	3	31	34	27,4%
Vlaams-Brabant	Regio IV	1	11	12	9,7%
	Regio V	1	5	6	4,8%
	<i>Totaal</i>	2	16	18	14,5%
Brussel	Regio VI	1	5	6	4,8%
	<i>Totaal</i>	1	5	6	4,8%
Limburg	Regio VII	1	9	10	8,1%
	Regio VIII	1	9	10	8,1%
	<i>Totaal</i>	2	18	20	16,1%
Oost-Vlaanderen	Regio IX	1	6	7	5,6%
	Regio X	1	8	9	7,3%
	Regio XI	1	9	10	8,1%
	<i>Totaal</i>	3	23	26	21,0%
West-Vlaanderen	Regio XII	1	9	10	8,1%
	Regio XIII	1	9	10	8,1%
	<i>Totaal</i>	2	18	20	16,1%
Totaal		13	111	124	100,0%

Bron: IDEA Consult op basis van administratieve gegevens van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming

De provincie Antwerpen heeft het hoogste aantal centra, gevolgd door Oost-Vlaanderen. In elk regio is er één centrum voor basiseducatie.

De grootte van de centra wordt bepaald aan de hand van het aantal 'lesurencursist' (LUC). Deze lesurencursist is het resultaat van de vermenigvuldiging van het aantal lestijden van een module met het aantal financierbare of subsidieerbare cursisten op het moment dat 1/3de van de module voorbij is. Voor deze opdracht gaan we uit van de lesurencursist referentieperiode 1 april 2009 tot en met 31 maart 2010.

Onderstaande tabel geeft een idee van de grootte van de centra in Vlaanderen. Bijna de helft van de centra heeft tussen de 250.000 en 500.000 lesurencursist. Eén op de vijf CVO's en één van de 13 CBE's heeft een LUC groter dan 500.000 lesurencursist.

Tabel 2: Grootte van de centra, naar aantal lesuren cursist (2009-2010)

Aantal lesuren cursist ¹ in duizendtallen	CVO		CBE	
	N	%	N	%
< 250	39	35,1%	6	46,2%
250 - 550	51	45,9%	6	46,2%
> 550	21	18,9%	1	7,7%
Totaal	111	100,0%	13	100,0%

Bron: IDEA Consult op basis van administratieve gegevens van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming

Het volwassenenonderwijs wordt grotendeels aangeboden volgens een **modulaire structuur**, waarbij de leerstof is aangeboden in modules. Eén of meer modules vormen een opleiding. Modules kunnen zich sequentieel of onafhankelijk tot elkaar verhouden. Als de modules in een sequentieel verband staan, moeten zij in een bepaalde volgorde worden gevolgd. In het secundair en het hoger volwassenenonderwijs bestaat nog een beperkt lineair aanbod. In de

¹ 01/04/2009-31/03/2010

toekomst zou het volwassenenonderwijs volledig omgevormd worden naar modulair onderwijs.

Elk centrum heeft een **centrumreglement**. Dit document regelt de betrekkingen tussen het centrubestuur en de cursisten. Het decreet volwassenenonderwijs verplicht elk centrum om in het centrumreglement een paragraaf op te nemen rond vrijstellingenbeleid op basis van EVK en EVC.

Zoals eerder vermeld heeft de Vlaamse Overheid in 2004 inspanningen geleverd om beroepsbekwaamheid te erkennen met als doel de toegang tot de arbeidsmarkt te bevorderen. Deze erkenning van beroepsbekwaamheid leidt via een EVC-procedure tot een 'ervaringsbewijs'. Een door de overheid erkend centrum kan een ervaringsbewijs afleveren. Ook een klein aantal Centra voor Volwassenenonderwijs hebben een erkenning voor het uitreiken van ervaringsbewijzen. Voorbeelden zijn het CVO Leuven/Landen (hulpboekhouder), CVO Roeselare (heftruckchauffeur) en CVO Elishout te Anderlecht (brood- en banketbakker).

2.3.2 De consortia volwassenenonderwijs

Met het oog op meer samenwerking, kwaliteitsverbetering en professionalisering in het volwassenenonderwijs, zijn 13 consortia volwassenenonderwijs opgericht, één voor elk van de 13 werkingsgebieden of regio's van het volwassenenonderwijslandschap (zie Tabel 3).

Het consortium is een regionaal netoverschrijdende samenwerkingsverband tussen de Centra voor Volwassenenonderwijs en de Centra voor Basiseducatie van één werkingsgebied of regio. Een belangrijke doelstelling van dergelijk consortium is om het aanbod van opleidingen te optimaliseren en op elkaar af te stemmen. Daarnaast moet men zorgen voor samenwerking en afstemming met andere publieke verstrekkers van opleidingen voor volwassenen; en dergelijke meer. De consortia hebben geen expliciete doelstelling met betrekking tot EVC, maar bieden wel een platform tot samenwerking en afstemming hieromtrent.

Tabel 3: De 13 consortia volwassenenonderwijs in Vlaanderen

Regio	Consortium Volwassenenonderwijs (VO)
Regio I	Consortium VO Antwerpen vzw
Regio II	Consortium VO De Rank vzw
Regio III	Consortium VO Samen Stromen vzw
Regio IV	Consortium VO een Leven Lang Leren in Leuven en Omgeving vzw
Regio V	Consortium VO Groene Rand vzw
Regio VI	BruCoVo vzw
Regio VII	Consortium VO Limburg Noord vzw
Regio VIII	Consortium VO Limburg Zuid vzw
Regio IX	Consortium VO IX vzw
Regio X	Consortium VO X vzw
Regio XI	Consortium VO 11 vzw (Consortium Wonderwijs)
Regio XII	Consortium VO XII - Menes vzw
Regio XIII	Consortium XIII Webros vzw

Bron: IDEA Consult op basis van administratieve gegevens van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming

2.3.3 De ondersteuningsstructuur in het volwassenenonderwijs

Met het decreet heeft het volwassenenonderwijs een tweeledige ondersteuningsstructuur gekregen bestaand uit enerzijds ondersteuning door de pedagogische begeleidingsdiensten en het Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs (Vocvo) en anderzijds kennis- en expertiseontwikkeling door de decretale stuurgroep.

- De **pedagogische begeleidingsdiensten** van de koepels en het GO! werken initiatieven uit om de centra te ondersteunen, om de onderwijskwaliteit te bevorderen en om de beroepsbekwaamheid van de personeelsleden te versterken (o.a. via de nascholing). De vier pedagogische begeleidingsdiensten in Vlaanderen zijn:
 - Vlaamse Dienst van het Katholiek Volwassenenonderwijs of VDKVO;
 - Onderwijssecretariaat voor Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap of OVSG;
 - Provinciaal Onderwijs Vlaanderen of POV;
 - Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap of GO!.
- Het Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs of **Vocvo** ondersteunt de niet-koepelgebonden CVO's van het vrij gesubsidieerd onderwijs en de vrij gesubsidieerde CVO's van de koepel VOO (Vlaams Overleg Platform)². Vocvo heeft als doelstelling de Centra voor Basiseducatie en de Centra voor Volwassenenonderwijs, die niet in rekening worden gebracht voor het vaststellen van de personeelsformatie van de pedagogische begeleidingsdiensten, te ondersteunen bij de uitvoering van de opdrachten van het decreet. Vocvo ondersteunt in de praktijk alle CBE's in Vlaanderen en Brussel en elf CVO's.

² VOO vzw is een vierde koepel (naast VDKVO, OVSG en POV) die een veertiental scholen in Vlaanderen groepeerd over de verschillende onderwijsniveaus heen. Bijna al deze scholen behoren tot het vrij gesubsidieerd niet-confessioneel onderwijs. Voor het volwassenenonderwijs gaat het slechts om drie centra. De centra worden ondersteund door VOCVO, aangezien VOO geen eigen pedagogische begeleidingsdienst heeft.

De pedagogische begeleidingsdiensten van de koepels en Vocvo moeten volgens het decreet 20% van hun subsidies aanwenden voor de gezamenlijke uitvoering van een aantal opdrachten. Eén van deze opdrachten is de ontwikkeling van instrumenten en procedures inzake de erkenning van EVC te coördineren en te ondersteunen. Tabel 4 geeft een overzicht van het aantal centra onder een bepaalde koepel.

Tabel 4: Aantal centra per pedagogische begeleidingsdienst of ondersteuningscentrum

Koepel of ondersteuningscentrum	CVO	CBE
Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs (VSKO)	45	-
Onderwijssecretariaat voor Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap (OVSG)	14	-
Provinciaal Onderwijs Vlaanderen (POV)	12	-
Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (GO!)	27	-
Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs (VOCVO)	13	13
Totaal	111	13

- Bron: IDEA Consult op basis van administratieve gegevens van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming. Vocvo omvat alle CBE en de koepelloze CVO

De verantwoordelijkheid voor het luik kennis- en expertiseontwikkeling wordt samen gedragen door een samenwerkingsverband, de '**decretaale stuurgroep**' genaamd. In deze stuurgroep zetelen vier vertegenwoordigers van de pedagogische begeleidingsdiensten, twee vertegenwoordigers van het VOCVO, drie vertegenwoordigers van directies en leraren Centra voor Basiseducatie en drie vertegenwoordigers directies en leraren Centra voor Volwassenenonderwijs.

2.3.4 Het kwaliteitszorgsysteem

Naast de individuele CVO's, de regionale consortia en de pedagogische ondersteuning van de koepels en Vocvo, zijn er de actoren die instaan voor het kwaliteitszorgsysteem binnen EVC. Hier is in de eerste plaats een belangrijke rol weggelegd voor de het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming. Een belangrijk agentschap binnen het ministerie met betrekking tot EVC is het in 2009 opgerichte Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming of **AKOV**.

AKOV is een intern verzelfstandigd agentschap zonder rechtspersoonlijkheid. Het heeft als missie het bevorderen van het kwaliteitszorgsysteem voor de onderwijsberoepsopleidings- en vormingstrajecten en voor de EVC-trajecten die leiden naar bewijzen van erkende kwalificaties. Het agentschap groepeert alle diensten die zorgen voor de kwaliteit van ons onderwijs, in het bijzonder:

- Het opstellen van einddoelen van leer- en EVC-trajecten;
- Het garanderen van eenduidige en heldere certificeringsprocessen;
- Het bewaken van de kwaliteit van de betrokken onderwijsinstellingen, CLB's en vormingsinstellingen, en dit in nauwe samenwerking met de onderwijsinspectie.

Voor het realiseren van de doelstellingen van AKOV is een samenwerking met het EVC-werkveld zeer belangrijk. Het AKOV heeft daarom een **Kennisnetwerk EVC** geactiveerd dat wordt aangestuurd door een Promotorenteam EVC (zie www.evcvlaanderen.be).

Het **Promotorenteam EVC** is actief sinds juni 2009. Het bestaat uit 23 leden die een representatieve vertegenwoordiging vormen voor het Kennisnetwerk. Tot het Kennisnetwerk kunnen alle aanbieders van trajecten van erkenning en/of herkenning van verworven competenties toetreden. Het Promotorenteam en Kennisnetwerk EVC werken autonoom en onafhankelijk binnen drie door de overheid vastgelegde strategische doelstellingen:

- Inzetten op kwaliteit van EVC;
- Bijdragen tot meer transparantie van EVC;
- Verbreden van het draagvlak voor EVC.

De bedoeling is om expertise en goede praktijken op te bouwen en uit te wisselen rond kwaliteitsvolle (h)erkenningprocedures, kwaliteitscriteria en betrouwbare methodieken en instrumenten. Promotorenteam en Kennisnetwerk stellen daarnaast ook beleidsaanbevelingen op naar aanleiding van de rapportage over het jaarlijkse actieplan (www.evcvlaanderen.be).

2.4 Samenvattend

Mede onder impuls van Europa wordt in Vlaanderen vorm gegeven aan EVC, zowel op beleidsvlak als in de praktijk. EVC-beleid in het volwassenenonderwijs is decretaal gekaderd in 2007. De contouren voor ondersteuning en kwaliteitszorg zijn algemeen uitgetekend, maar zijn totnogtoe niet vertaald in duidelijke EVC-instrumenten, -procedures en -praktijken, zoals dit wel het geval is voor het hoger onderwijs op associatieniveau.

Parallel aan de ontwikkelingen inzake EVC in het onderwijsveld, wordt EVC toegepast in het domein van de arbeidsmarkt, onder de vorm van erkenning van titels van beroepsbekwaamheid (ervaringsbewijzen).

Alhoewel formeel gezien Centra voor Volwassenenonderwijs ook ervaringsbewijzen kunnen afleveren, functioneren de initiatieven inzake EVC als aparte systemen met verschillende finaliteit. De EVC-procedures in het onderwijs leiden tot verkorte en flexibele leertrajecten in het hoger onderwijs en het volwassenenonderwijs. De ervaringsbewijzen hebben als eerste finaliteit de toegang tot de arbeidsmarkt te bevorderen, in het bijzonder voor bepaalde kansengroepen op de arbeidsmarkt.

Het volwassenenonderwijs bevindt zich op het vlak van EVC-beleid nog in de fase van creatie en afbakening van systeemvoorwaarden voor een EVC-beleid. Deze systeemvoorwaarden hebben ondermeer betrekking op aspecten van kwaliteitsborging en organisatie van EVC. Hierbij denken we aan heldere standaarden, kwaliteitsvolle procedures en instrumenten, duidelijke positionering van actoren in het onderwijsveld en professionele deskundigheid van begeleiders en beoordelaars. Belangrijke overweging hierbij is in hoeverre ontwikkelingen uit het hoger onderwijs en de titels van beroepsbekwaamheid transfereerbaar zijn naar het volwassenenonderwijs.

3 Onderzoeksopzet

3.1 Onderzoekskader

In het kader van deze studie is een analysekader ontwikkeld waarin onderzoeksvragen en leidende principes criteria voor EVC geïntegreerd zijn.

3.1.1 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen worden als volgt geformuleerd:

- Welke zijn de huidige **EVC-praktijken** in het volwassenenonderwijs (EVC-procedures, -methodieken en -instrumenten)?
- Wat zijn de **sterke punten en knelpunten** van de huidige EVC-praktijken in het volwassenenonderwijs?
- Welke **aanbevelingen** kunnen geformuleerd worden m.b.t. EVC in het volwassenenonderwijs?

3.1.2 Criteria

De volgende criteria worden gehanteerd:

- Hoe **toegankelijk** is de procedure voor wie zijn competenties wil laten erkennen?
- Hoe **transparant** zijn doel, aanpak en wijze van beoordeling van de procedure?
- Het vertrouwen in de beoordeling: hoe scoort het instrument op vlak van objectiviteit, **betrouwbaarheid** en validiteit?
- In welke mate heeft de procedure oog voor de **rechten** van diegene die zijn competenties laat beoordelen?
- Hoe waarborgt de procedure de **professionaliteit** van assessoren en begeleiders?
- Hoe goed garandeert de procedure **permanente kwaliteitsborging**?

3.1.3 Analysekader

In onderstaand schema worden de onderzoeksvragen gekoppeld aan de criteria voor EVC.

Leidende principes en criteria voor EVC	Toegankelijkheid	Transparantie	Betrouwbaarheid
<ul style="list-style-type: none"> ■ Het kader: <ul style="list-style-type: none"> - Welke standaarden & beoordelingsmethodieken hanteren cvo's? - Op welke manier waarborgen centra de validiteit en betrouwbaarheid van beoordelingsmethodieken? (criteria?) - Hoe wordt de interne kwaliteitsbewaking geregeld? 			Betrouwbaarheid in de beoordeling Permanente kwaliteitsbewaking
<ul style="list-style-type: none"> ■ Communicatie: <ul style="list-style-type: none"> - Hoe informeren centra de cursisten over de mogelijkheden van EVC? Via welke kanalen? (Website, brochures, informatie avonden)? Is de informatie over de EVC-procedure vrij beschikbaar en gemakkelijk te vinden? - Communiqueert men naar potentiële aanvragers uit doelgroepen? - Zijn het doel, het verloop en het tijdsplan van de procedure duidelijk omschreven en vooraf bekend? 	Toegankelijkheid van procedure Rechten van kandidaat	Transparantie van procedure	
<ul style="list-style-type: none"> ■ Het begeleidingsproces: <ul style="list-style-type: none"> - Via welke kanalen gebeurt de begeleiding? - In hoeverre is het portfoliogebruik ingeburgerd in de procedures? - Voorzien centra in EVC-begeleiders? Hoe zorgt men ervoor dat deze begeleiders competent zijn? Is er vorming voorzien? Staan de begeleiders dicht bij de betreffende opleiding? - Zijn er richtlijnen voor kandidaten opgesteld? - Welke specifieke acties ondernemen centra naar kandidaten uit kansengroepen toe? 	Toegankelijkheid van procedure Rechten van kandidaat	Transparantie van procedure	Betrouwbaarheid in de beoordeling (portfoliogebruik) Professionaliteit van begeleiders Permanente kwaliteitsbewaking

Leidende principes en criteria voor EVC	Toegankelijkheid	Transparantie	Betrouwbaarheid
<ul style="list-style-type: none"> ■ Het beoordelingsproces: <ul style="list-style-type: none"> - Is de wijze waarop de deelnemers worden beoordeeld voldoende duidelijk en voor iedereen gelijk (bv. is er een toetsmatrix)? Hoe maakt de instelling de standaard bekend bij de deelnemer? - Wie zijn de verantwoordelijken? Wie beoordeelt (één persoon? Een beoordelingscommissie?) Wie neemt de eindbeslissing? - Hoe garandeert men de kwaliteit en professionaliteit van de beoordelaars? Worden ze ondersteund en hoe? - Hoe bakenen centra de rollen af tussen begeleider en beoordelaar? Zijn de taken van alle betrokkenen (begeleiders en beoordelaars) duidelijk omschreven (bv. in een gedragscode)? 	<p>Toegankelijkheid van procedure</p> <p>Rechten van kandidaat</p>	<p>Transparantie van procedure</p>	<p>Betrouwbaarheid in de beoordeling</p> <p>Professionaliteit van assessoren</p> <p>Permanente kwaliteitsbewaking</p>
<ul style="list-style-type: none"> ■ Feedback en nazorg: <ul style="list-style-type: none"> - Krijgt de kandidaat feedback over de uitkomsten van de procedure? Op welke manier? - Motiveren centra eindbeslissingen? - Kunnen kandidaten bij de begeleider terecht voor vervolgmogelijkheden? 	<p>Toegankelijkheid van procedure</p> <p>Rechten van kandidaat</p>	<p>Transparantie van procedure</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ■ Timing: <ul style="list-style-type: none"> - Wat is de gemiddelde doorlooptijd van een EVC-procedure? 	<p>Toegankelijkheid van procedure</p>	<p>Transparantie van procedure</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ■ Monitoring: <ul style="list-style-type: none"> - Houden centra gegevens rond EVC bij? 			<p>Permanente kwaliteitsbewaking</p>

3.2 Onderzoeksmethode

Om een onderbouwd antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen, is gekozen voor de afname van **semi-gestructureerde interviews** bij een selectie van 30 Centra voor Volwassenenonderwijs en Centra voor Basiseducatie. Voorafgaandelijk zijn volgende onderzoeksactiviteiten ondernomen:

- **Desk research:** EVC-literatuur, beleidsdocumenten en reglementeringen zijn geraadpleegd voor de verdere uitwerking van het analysekader en voor de opmaak van de interviewleidraad. Ook bestaande procedures in het hoger onderwijs en het ervaringsbewijs zijn betrokken in de desk research.
- **Verkennde gesprekken** met sleutelfiguren en experts in het volwassenenonderwijs. Het doel hiervan was om voldoende informatie te hebben om de interviewleidraad te kunnen opstellen. In totaal werden vier interviews afgenomen. Tabel 5 geeft een overzicht van de vier geïnterviewde personen.

Tabel 5: Lijst van geïnterviewde organisaties

Organisatie	Naamer	Functie
Pedagogische begeleidingsdienst GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap	Linda Vanpoucke	Pedagogisch begeleider volwassenenonderwijs
Vlaamse Dienst van het Katholiek Volwassenenonderwijs (VSKO)	Jet Muermans	Pedagogisch Begeleider
Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming	Martine Zaman	EVC - Kwalificatiestructuur
Vlaamse Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs (Vocvo)	Liliane Depuis	Directeur

- **Opmaak interviewleidraad** voor semi-gestructureerde interviews: de interviewleidraad is gebaseerd op het analysekader en geoperationaliseerd voor de drie niveaus van volwassenenonderwijs. Deze leidraad fungeert als checklist bij de afname van de semi-gestructureerde interviews.
- **Selectie van de te bevragen centra** op basis van een aantal criteria. De selectie of steekproef voor de bevraging is verder besproken.
- **Afname van de interviews en opmaak van een template voor analyse.** Om de verwerking van de interviews zoveel mogelijk te standaardiseren is een template opgemaakt. Elk interview is bijgevolg op dezelfde manier in deze template verwerkt. Op basis van deze template is een comparatieve analyse doorgevoerd en zijn de resultaten hiervan gerapporteerd in het volgende hoofdstuk.

De resultaten van de bevraging zijn voorgelegd en besproken tijdens een **focusgroep van experts** inzake EVC en volwassenenonderwijs. Ook de beleidsaanbevelingen die op basis van het onderzoek zijn geformuleerd, zijn ter discussie voorgelegd aan de focusgroep. De samenstelling van de focusgroep is terug te vinden in bijlage 2.

3.3 Steekproef voor de bevraging

Uit de 111 Centra voor Volwassenenonderwijs en 13 Centra voor Basiseducatie is een selectie van **30 centra** gemaakt voor de afname van de semi-gestructureerde interviews. 25 van deze 30 centra zijn Centra voor Volwassenenonderwijs en 5 Centra voor Basiseducatie.

Voor de selectie van de Centra voor Volwassenenonderwijs zijn volgende **criteria** gebruikt:

- Representatieve verdeling naar provincie en naar regio / consortium;
- Representatieve verdeling naar koepel;
- In deze verdeling zitten zowel grote als kleinere centra (naar aantal lesurencursist);
- Deze centra vertegenwoordigen voldoende diversiteit naar aangeboden opleidingen.

De 25 geselecteerde centra zijn telefonisch gecontacteerd. Na een eerste contactronde hebben vier centra aangegeven niet deel te nemen aan dit onderzoek:

- Twee CVO's gaven aan dat zij op dit ogenblik niet actief te zijn rond EVC en dus geen zinvolle input kunnen geven;
- Twee CVO's namen niet deel wegens tijdsgebrek (één wegens een naderende inspectie).

Deze vier CVO's zijn vervangen. De 25 bevroegde centra zijn hieronder weergegeven. De tabel geeft een overzicht van de kenmerken van deze centra en vermeldt de geïnterviewde personen.

Tabel 6: Bevraagde Centra voor Volwassenenonderwijs, maart en april 2011

Provincie	Regio	Naam CVO	Koepel	Aantal LUC*	Geïnterviewde perso(o)n(en)
Antwerpen	REGIO I	Stedelijk CVO - Nijverheidsschool	OVSG	250 – 550	Directeur
		Antwerpen-Zuid	RAGO	>550	Adjunct-directeur
	REGIO II	HORITO	RAGO	250 – 550	Adjunct-directeur
		Hoger Instituut der Kempen (HIK)	VDKVO	250 – 550	Adjunct-directeur
	REGIO III	Technische scholen Scholen Mechelen	VDKVO	250 – 550	Directeur; opleidingscoördinator
		Crescendo	RAGO	>550	Directeur; adjunct-directeur
Vlaams-Brabant	REGIO IV	ACE-GROEP T	GEEN	250 – 550	Directeur
		Leuven/Landen	RAGO	<250	Coördinatoren
		Hageland - Aarschot	VDKVO	<250	Directeur; adjunct-directeur
		De Oranjerie	RAGO	>550	EVK/EVC-begeleider; coördinator
	REGIO V	GLTT-CVO	RAGO	>550	Adjunct-directeur
Brussel	REGIO VI	Elishout COOVI	OVSG	250 – 550	Adjunct-directeuren HBO en SVO; opleidingscoördinatoren; kwaliteitscoördinator
		Hogere Leergangen voor Fiscale en Sociale Wetenschappen	VDKVO	<250	Directeur
Limburg	REGIO VII	Lino	RAGO	250 – 550	Opleidingscoördinator SLO; lector SLO
	REGIO VIII	PCVO Handel Hasselt	POV	<250	Directeur; adjunct-directeur
		Limlo	VDKVO	<250	Adjunct-directeur
Oost-Vlaanderen	REGIO IX	Provinciaal CVO Waas en Durme	POV	>550	Directeur
	REGIO X	PCVO Dender en Schelde	POV	250 – 550	Directeur
	REGIO XI	PCVO 'Het Perspectief'	POV	>550	Departementshoofd; opleidingscoördinator
		Vormingsleergang voor Sociaal en Pedagogisch Werk vzw	VDKVO	>550	Coördinatoren
West-Vlaanderen	REGIO XII	Stedelijk Volw.ond. Roeselare	OVSG	<250	Adjunct-directeur
		HITEK	VDKVO	250 – 550	Adjunct-directeur; coördinator
		Sint-Paulus Waregem	VDKVO	<250	Directeur
	REGIO XIII	Oostende	RAGO	>550	Directeur; adjunct-directeur
		CVO VTI Brugge	VDKVO	<250	Adjunct-directeur; pedagogisch directeur

Bron: IDEA Consult op basis van administratieve gegevens van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming *aantal lessen cursist in duizendtallen, referentieperiode 01/04/2009 – 31/03/2010

Voor de Centra voor Basiseducatie zijn volgende criteria vooropgesteld:

- Eén centrum per provincie, uitgezonderd Brussel;
- Per provincie is gekozen voor het centrum met het grootst aantal lesurencursist (referteperiode 01/04/2009-31/03/2010), uitgezonderd voor Vlaams-Brabant (waar de tweede grootste is geselecteerd).

Tabel 7: Bevraagde Centra voor Basiseducatie

Provincie	Regio	Naam CBE	Aantal LUC*	Geïnterviewde perso(o)n(en)
Antwerpen	Regio I	Open School Antwerpen	> 550	Stafmedewerker
Limburg	Regio VII	Limburg Midden-Noord	250 – 550	Directeur
Oost-Vlaanderen	Regio XI	Leerpunt Gent - Meetjesland - Leieland	250 – 550	Stafmedewerkers
Vlaams Brabant	Regio V	Open School Halle-Vilvoorde	250 -550	Directeur en adjunct-directeur
West-Vlaanderen	Regio XIII	Open School Brugge-Oostende-Westhoek	250 -550	Stafmedewerkers

Bron: IDEA Consult op basis van administratieve gegevens van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming, *aantal lesuren cursist referteperiode 01/04/2009 – 31/03/2010

4 EVC-praktijken in het volwassenenonderwijs

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk rapporteren we de resultaten van de semi-gestructureerde interviews met de 30 geselecteerde centra. Aangezien tijdens de interviews met de centra duidelijke verschillen naar voor kwamen tussen de verschillende **niveaus van het volwassenenonderwijs**, zullen we de resultaten hiervan apart bespreken:

- Secundair volwassenenonderwijs
- Hoger beroepsonderwijs
- Basiseducatie

Voor elk van deze niveaus bespreken we de procedure, de instrumenten, de relatie met derden en het CVO-beleid. Deze elementen komen overeen met het analysekader, concreet vertaald in de interviewleidraad. Bij de bespreking worden de EVC-praktijken getoetst aan de **criteria in het analysekader**: toegankelijkheid, transparantie, betrouwbaarheid, rechten van de cursist, professionaliteit van begeleiders en beoordelaars en permanente kwaliteitsborging.

Aangezien de interviews kwalitatieve informatie opleveren en een genuanceerd en gedifferentieerd beeld geven van de EVC-praktijken in het volwassenenonderwijs, is het niet mogelijk de resultaten te kwantificeren. Wel geven we telkens aan in welke mate deze EVC-praktijken voorkomen:

- Altijd;
- Meestal (in de meerderheid van de gevallen);
- Af en toe (in de minderheid van de gevallen);
- Zelden of nooit.

4.2 Secundair volwassenenonderwijs

4.2.1 *Algemene vaststellingen*

De EVC-praktijk in het secundair volwassenenonderwijs kan gezien worden als een vrijstellingenbeleid, gebaseerd op het erkennen van kwalificaties (EVK). Cursisten in het secundair volwassenenonderwijs vragen in de meerderheid van de gevallen vrijstellingen aan voor basismodules en proberen dit zowel op basis van erkende kwalificaties als op basis van werkgeversattesten aan te tonen. In de praktijk zijn er erg weinig 'zuivere' EVC-procedures, daarmee bedoelen we dat er vaak geen aparte procedure is voor de erkenning van competenties. Meestal is de erkenning van competenties een supplement bij de erkenning van kwalificaties.

Hieronder formuleren we een aantal algemene vaststellingen m.b.t. de procedure en instrumenten rond EVK en EVC in het secundair volwassenenonderwijs:

- Aangezien er zelden zuivere EVC-aanvragen zijn is er geen duidelijk onderscheid tussen een EVK en een EVC procedure (daarom spreken we bij het secundair volwassenenonderwijs verder over 'EVK/EVC-procedure').

- De procedure voor toekenning van vrijstellingen aan de hand van EVK/EVC gebeurt vooral ad hoc en weinig gestandaardiseerd. Deze ad hoc werkwijze maakt anderzijds individueel maatwerk in de aanvraag mogelijk.
- De procedure is over het algemeen beperkt en bijgevolg is de doorlooptijd van dergelijke procedure vrij kort (tot maximum twee weken).
- Een EVK/EVC procedure leidt in de meeste gevallen tot een vrijstelling voor de basismodules in diploma- en arbeidsmarktgerichte opleidingen.
- Het meest gebruikte instrument voor het testen van competenties is een theoretische of praktische proef (de eindproef van de module).

De opleidingen binnen talen hebben een eigen, specifieke procedure. Voor talen is er standaard een instaptest vereist. Het doel hiervan is het niveau van de cursist te bepalen en toe te leiden naar het meest gepaste niveau in de taalopleiding.

4.2.2 *EVK/EVC-procedure*

Hieronder bespreken we de vijf stappen in een EVK/EVC-procedure voor het secundair volwassenenonderwijs. In onderstaande boxen worden de mogelijkheden, op basis van de resultaten van de interviews, per stap opgesomd en vervolgens meer in detail besproken.

Stap 1: Informatiekanalen
<p>Mogelijkheden in het secundair volwassenenonderwijs</p> <ul style="list-style-type: none"> - Centrumreglement - Website - Secretariaat / directie - Brochure - Infodag

De eerste drie vormen van informatie en communicatie in de bovenstaande lijst zijn in elk CVO terug te vinden, de laatste twee vinden we terug in een minderheid van de CVO's.

- Algemene informatie over EVK/EVC is terug te vinden in het centrumreglement en op de website. Het centrumreglement is steeds terug te vinden op de website. Deze informatie is bondig en zeer algemeen en is gericht op een breed publiek. Formeel gezien is de informatiedrempel laag, maar de inhoudelijke toegankelijkheid van de informatie is beperkt.
- Informatie over EVK/EVC is altijd te verkrijgen via het secretariaat en de directie. Deze informatie is meer gericht en individueel en is laagdrempelig voor de cursist.
- Informatie over EVK/EVC via een brochure of een infodag komt bijna niet voor in het volwassenenonderwijs, tenzij voor een aantal arbeidsmarktgerichte opleidingen (bv. de kinderopvang). Deze informatie is dus eerder gerichte informatie over EVK/EVC voor de opleiding in kwestie.

Stap 2: Aanvraag

Mogelijkheden in het secundair volwassenenonderwijs

- inschrijvingsvoorwaarde / geen inschrijvingsvoorwaarde
- (informele) intake of oriënterend gesprek / geen intake
- gestandaardiseerd / ad hoc
- bewijslast bij het centrum / bij de cursist
- vaste uiterste data voor indiening van aanvraag / geen vaste data

De inschrijvingsvoorwaarde om een aanvraag tot EVK/EVC in te dienen verschilt van centrum tot centrum. Op basis van de interviews kunnen we vier mogelijkheden onderscheiden, waarvan de eerste twee het meest worden toegepast:

- Cursist moet niet ingeschreven zijn;
- Cursist moet ingeschreven zijn maar krijgt het inschrijvingsgeld voor een vrijgestelde module terug;
- Cursist moet ingeschreven zijn en krijgt geen inschrijvingsgeld terug bij vrijstellingen;
- Cursist moet een kostprijs betalen om een aanvraag in te dienen.

De derde optie, waarbij het inschrijvingsgeld van de cursist geldt ter compensatie van de procedure, wordt vooral gebruikt bij zuivere EVC-procedures en dit komt slechts in een minderheid van de gevallen voor in het secundair volwassenenonderwijs. In een beperkt aantal CVO's wordt een kostprijs gevraagd, variërend van 10 euro tot 50 euro.

Een EVK/EVC-aanvraag gebeurt in de meeste centra weinig gestandaardiseerd en niet overall uniform:

- In slechts enkele centra wordt een intake afgenomen. Meestal verloopt de intake op een informele manier en is deze eerder informelerend en oriënterend van aard.
- Voor identieke opleidingen gevolgd aan een andere instelling krijgt de cursist in alle centra meteen een vrijstelling. Hiervoor moet geen aanvraag worden ingediend, het wordt beschouwd als een administratieve formaliteit bij de inschrijving.
- Voor andere EVK/EVC-aanvragen bestaat er in de meeste gevallen wel een standaardformulier, maar het wordt daarom niet altijd gebruikt. Vooral in de kleine centra worden vrijstellingen vaak ad hoc toegekend door de directeur, vakdocent of opleidingscoördinator.
- In een beperkt aantal centra moet de cursist het hele dossier samenstellen en de vakinhouden en uurroosters meegeven. Enkele centra doen dit zelf en vragen zelf alle informatie op. In dit laatste geval, betekent dit een grote tijdsinvestering in hoofde van het centrum.
- Het indienen van de aanvraag kan bij de meeste centra het hele jaar door gebeuren. Slechts bij enkele centra zijn per semester uiterste data vastgelegd om een EVK/EVC-aanvraag in te dienen.

Stap 3: Assessment

Mogelijkheden in het secundair volwassenenonderwijs

- Intake of oriënterend gesprek
- Ontvankelijkheidsonderzoek/Vergelijkbaarheidsonderzoek
- Opties:
 1. vrijstelling op basis van het EVK/EVC-dossier
 2. geen vrijstelling op basis van EVK/EVC-dossier
 3. nog geen vrijstelling op basis van dossier maar cursist mag deelnemen aan de vrijstellingsproef (praktische of theoretische proef)
- Soms toelatingsproef

Voor talen en soms voor ICT

- Instaptoets

Rol begeleider en/of assessor

- Vakdocent
- Opleidingscoördinator
- (Adjunct) directeur

In slechts enkele centra wordt een intake afgenomen. Meestal verloopt de intake op een informele manier en is deze eerder informerend en oriënterend van aard. Dit gesprek vindt meestal plaats bij de aanvraag.

Na indiening van de aanvraag volgt een ontvankelijkheidsonderzoek. In het secundair volwassenenonderwijs houdt dit in dat men controleert of alle vereiste documenten werden ingediend. Als dit zo is, dan is het dossier in principe ontvankelijk.

Op basis van deze documenten volgt een vergelijkbaarheidsonderzoek en wordt dan de volgende beslissing genomen:

- Vrijstelling op basis van het dossier;
- Geen vrijstelling op basis van het dossier;
- Nog geen vrijstelling op basis van dossier maar cursist mag deelnemen aan de vrijstellingsproef.

Indien men op basis van de documenten van de EVK/EVC-procedure nog geen beslissing kan nemen, laat men de cursist een praktische of theoretische proef afleggen.

Bij talen wordt altijd een instaptoets of niveaubepalingstoets afgelegd. Deze instrumenten zijn verder nader toegelicht.

In geen enkele van de centra is er in het secundair onderwijs een duidelijk onderscheid tussen begeleider en assessor. Op hoofdlijnen komt volgend patroon meestal voor:

- De begeleiding gebeurt zowel door het secretariaat, de vakdocent, de opleidingscoördinator als in sommige gevallen door de directie.
- Het is bijna altijd de vakdocent die een eventuele proef opstelt en afneemt. Het is ook de vakdocent die het resultaat van de proef bepaalt.

De begeleiders en assessors zijn in geen enkele van de gevallen opgeleid in EVC-begeleiding en/of competentiegericht toetsen.

Stap 4: Beslissing

Mogelijkheden in het secundair volwassenenonderwijs

- Advies van opleidingscoördinator / vakdocent
- Finale beslissing bij de directeur of gemachtigde
- Beroepsprocedure mogelijk / beroepsprocedure niet mogelijk

De formele eindbeslissing van de EVK/EVC-procedure ligt altijd bij de directeur. In het geval er een vrijstellingsproef is afgenomen, is er voorafgaandelijk advies van de opleidingscoördinator of de vakdocent.

De mogelijkheid tot beroepsprocedure verschilt van centrum tot centrum. Er is slechts zelden sprake van een formele beroepsprocedure in de centra. Een beperkt aantal centra geven expliciet mee dat de beslissing van de directeur definitief is en dat tegen deze beslissing geen bezwaar kan aangetekend worden. De meeste centra gaan op een informele wijze om met de mogelijkheid tot beroepsprocedure. De cursist aanvaardt vrijwel steeds de beslissing van de directie tot al dan niet vrijstelling. Klachten over de procedure of het resultaat van de procedure zijn zeldzaam en worden informeel behandeld door de directie.

Stap 5: Feedback, administratie en monitoring

Mogelijkheden in het secundair volwassenenonderwijs

- Mondelinge feedback / schriftelijke feedback
- PV van vrijstelling op basis van EVC / EVK
- Gegevens worden administratief bijgehouden
- Geen systematische monitoring

Feedback rond de toekenning van vrijstellingen in het secundair volwassenenonderwijs is weinig geformaliseerd. De cursist wordt in de meerderheid van de gevallen mondeling door de vakdocent of de directie op de hoogte gesteld van de vrijstelling. De cursist krijgt geen certificaat van vrijstelling.

Op het moment een vrijstelling is toegekend, wordt een 'PV van vrijstelling' opgesteld. Inzake registratie en opvolging van de vrijstellingen stellen we volgend proces vast:

- De aanvragen voor vrijstellingen worden in het overgrote deel van de centra niet geregistreerd.
- De toekenningen worden wel altijd bijgehouden en vaak ook elektronisch geregistreerd.
- In een aantal centra gebeurt de registratie enkel voor de reeds ingeschreven cursisten, in andere centra zijn ook toekenningen geregistreerd van cursisten die zich uiteindelijk niet inschrijven.
- Vrijstellingen worden administratief bijgehouden: deze PV's worden bijna altijd handmatig in mappen bijgehouden, dit ter controle door de verificateur.
- Er is geen systematische opvolging of monitoring van de gegevens. De CVO's hebben bijgevolg geen zicht op de impact van EVC op de financiering van het CVO, noch op de leertrajecten van cursisten met EVC.

4.2.3 Instrumenten

Instrumenten in het secundair volwassenenonderwijs

Mogelijkheden in het secundair volwassenenonderwijs

- (Informele) intake / oriënterend gesprek
- Formele onderwijsopleidingen en andere opleidingen (VDAB, Syntra)
- Praktische proef
- Theoretische proef
- Instaptoets / niveautest voor talen en soms voor ICT
- Toelatingsproef

Referentiekader

- Leerplan
- Opleidingsprofiel

EVK's omvatten zowel diploma's en attesten uit formele onderwijsopleidingen als certificaten en attesten van andere opleidingen. Er is een zekere hiërarchie in de toekenning van vrijstellingen op basis van dergelijke attesten:

- (Deel)certificaten van andere Centra voor Volwassenenonderwijs worden automatisch toegekend (vaak geen aanvraag nodig, dit is een louter administratieve procedure)
- Voor diploma's van ander formeel onderwijs (bv. secundair onderwijs) worden in de meerderheid van de gevallen de leerinhouden en de lessenroosters opgevraagd. Op basis daarvan maakt men een beslissing.
- Certificaten van VDAB en Syntra leiden niet automatisch tot een vrijstelling. Dit hangt af van de lesinhouden, het aantal gevolgde lessen en van het feit of de cursist al dan niet geslaagd is voor de opleiding (aanwezigheidsattest is steeds onvoldoende). Deze opleidingen worden algemeen beschouwd als instap- of basisopleidingen. Zij leiden hoogstens tot vrijstellingen voor basismodules (en meestal is nog een proef vereist).

Naast het indienen van attesten wordt bij de EVK/EVC-procedure vaak gevraagd om een praktische of theoretische proef af te leggen. Zelden moeten cursisten een portfolio indienen of wordt een formeel competentiegericht interview gedaan. Gesprekken gebeuren eerder informeel.

- De praktische proef test of de cursist de einddoelen van een praktische module beheerst.
- De theoretische proef wordt in de meeste gevallen multiple choice afgelegd. Een aantal centra hanteert hiervoor een lijst van multiple choice vragen per module waaruit ze random een aantal vragen selecteren.
- In een minderheid van de gevallen worden toelatingsproeven georganiseerd opdat de cursist een module zou mogen volgen zonder dat hij of zij de voorgaande module hiervoor volgde. Het gaat hierbij dus niet om een vrijstelling van de voorgaande module, maar een mogelijkheid om de volgorde-relatie te doorbreken. De cursist moet m.a.w. de niet-gevolgde module nog volgen om een certificaat te kunnen behalen. Dergelijk systeem van toelatingsproeven wordt vooral toegepast in meer hobbygerichte opleidingen (bv. koken).
- Voor talen is er steeds een instaptoets. Deze wordt meestal afgelegd bij inschrijving in de module of tijdens informatiedagen. De toets zelf bestaat uit

een schriftelijk en een mondeling gedeelte en wordt afgelegd door de vakdocenten. Zowel de luister-, schrijf- en spreekvaardigheden worden er getest.

Voor het opstellen van proeven en testen is er geen omkadering voorzien. Testen zijn bijna steeds ontwikkeld door de vakdocenten en bestaan meestal uit de eindproef van de module. Het referentiekader is hierbij altijd het leerplan. Het secundair volwassenenonderwijs opteert hier voor een pragmatische aanpak. De CVO's erkennen het belang van kwaliteitszorg, maar geven aan dat kwaliteitszorg m.b.t. EVK/EVC onvoldoende ontwikkeld is.

4.2.4 Relatie met derden

Samenwerking met andere CVO's verloopt vooral binnen de koepel. Op het vlak van vrijstellingenbeleid en EVC heeft elk centrum zijn eigen procedures en is er relatief weinig samenwerking.

De reden hiervoor ligt vooral in het beperkte aantal aanvragen voor EVC en de beperking van de EVK/EVC-procedure tot diplomagerichte opleidingen of basismodules in het secundair volwassenenonderwijs. De CVO's voelen m.a.w. geen nood aan samenwerking door de kleine schaal.

Indien er al samenwerking is op vlak van EVC met andere centra en andere actoren, dan is dit vooral op opleidingsniveau. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking rond EVC voor de opleiding kinderzorg (zie box 1).

Box 1: Samenwerking rond EVC op opleidingsniveau: de kinderzorg

Sinds 2003 bestaat de opleiding kinderzorg (BSO) in het volwassenenonderwijs. Voor begeleiders in de kinderzorg is het volgen van deze opleiding de aangewezen weg om te voldoen aan de diplomaveristen van Kind en Gezin en zo hun tewerkstelling in de Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang of IBO veilig te stellen. Via de VDAB opleiding en hun (soms jarenlange) tewerkstelling in het IBO zijn kennis, vaardigheden en attitudes opgedaan. Om deze te kunnen erkennen is in 2003 ook een procedure opgesteld (zie Van Dessel en Stas, 2003).

De ontwikkeling van deze EVC procedure gebeurde onder andere in overleg met de werkgevers en vakbonden van de sector Buitenschoolse Kinderopvang, vertegenwoordigers van de Centra Voor Volwassenenonderwijs, Kind en Gezin, VBJK, WEB en VOKANS.

Kandidaat cursisten die het 'Attest Begeleider buitenschoolse kinderopvang' (VDAB opleiding) behaalden of het 'Ervaringsbewijs Begeleider buitenschoolse kinderopvang' hebben of werkzaam zijn in de buitenschoolse kinderopvang hebben voor de opleiding recht op vrijstellingen.

De ontwikkelde procedure bestaat uit een combinatie van portfolio opbouw en assessment. Het EVC traject bestaat uit verschillende stappen die uitgeschreven zijn in een stroomschema.

Bron: IDEA Consult op basis van interviews en Van Dessel en Stas, 2003

Bij de talen leiden de netoverschrijdende leerplannen tot meer uniformiteit in het EVC beleid en dit zorgt ook voor positieve resultaten op vlak van samenwerking. Voor de instaptoetsen van de verschillende talen is er vaak uitwisseling. Binnen sommige koepels zijn gemeenschappelijke instaptoetsen opgesteld en binnen een aantal pedagogische begeleidingsdiensten is bv. een sjabloon samengesteld voor het functioneel evalueren van taalvaardigheden.

4.2.5 EVC-beleid in de CVO's

Het secundair volwassenenonderwijs geeft aan een soort van 'light-versie' te willen van het EVK/EVC-systeem in het hoger onderwijs. Zij opteren duidelijk voor een meer pragmatische aanpak en geven hiervoor verschillende argumenten:

- Het beperkte aantal aanvragen voor EVK/EVC in de meeste CVO's;
- Het ontbreken van omkadering voor de ontwikkeling van EVC-procedures en instrumenten leidt ertoe dat de belasting van de organisatie zo beperkt mogelijk dient te blijven;
- De laagdrempeligheid van het secundair volwassenenonderwijs is belangrijk, dit geldt bijgevolg ook voor mogelijke EVK/EVC-procedures (en bewijslast van de cursist);
- EVK/EVC wordt beschouwd als een service van het CVO aan de cursist, met mogelijkheid tot maatwerk;

Slechts twee van de 25 geïnterviewde centra hebben een project lopen met betrekking tot het uitreiken van ervaringsbewijzen. De meeste CVO's zijn nauwelijks op de hoogte van het bestaan van ervaringsbewijzen en/of de mogelijkheid van CVO's om als testcentrum te fungeren. Een grote vraag die centra zich hierbij stellen is hoe de ervaringsbewijzen zich verhouden tegenover hun eigen opleidingen.

4.2.6 Sterkte-zwakte analyse

In onderstaande tabel geven we samenvattend de sterke en zwakte punten aan van de EVK/EVC-praktijken in het secundair volwassenenonderwijs op basis van de interviews met de CVO's.

Tabel 8: Sterkte-zwakte analyse van het EVK / EVC beleid in het secundair volwassenenonderwijs

Sterke punten	Zwakke punten
<ul style="list-style-type: none"> - Laagdrempeligheid en servicegerichtheid van de CVO's t.a.v. cursisten met EVK/EVC-aanvraag (kosteloosheid, maatwerk) - Netoverschrijdende leerplannen en samenwerking op vlak van testontwikkeling voor talen en kindercare 	<ul style="list-style-type: none"> - Geen standaardisering van procedures of instrumenten - Geen uitwisselbaarheid van EVK/EVC tussen CVO's - Competentiegericht werken en toetsen komt zelden voor: het leerplan vormt de basis voor EVK/EVC en de toetsen zijn de theoretische en praktische eindproeven van de modules - Een duidelijke bepaling van de rollen van begeleider en assessor ontbreekt - Assessoren (hier meestal de vakdocenten) zijn niet opgeleid om competenties te testen - Gebrek aan omkadering, waardoor de druk op de directie en de vakdocenten komt te liggen. De belasting voor de organisatie bij het gebruik van EVK/EVC is groot - Kleine schaal van EVK/EVC waardoor de noodzaak aan EVC-beleid en samenwerking met andere actoren minder ervaren wordt - Weinig oog voor kwaliteitszorg - Geen monitoring

Bron: IDEA Consult op basis van interviews

4.3 Hoger beroepsonderwijs

4.3.1 *Algemene vaststellingen*

De EVC-praktijk in het hoger beroepsonderwijs is net zoals deze in het secundair volwassenenonderwijs gericht op verkorte leerwegen via vrijstellingen op basis van EVK en EVC. In het hoger beroepsonderwijs zijn de EVK/EVC-procedures over het algemeen echter beter uitgebouwd dan in het secundair volwassenenonderwijs.

Hieronder formuleren we een aantal algemene vaststellingen m.b.t. de procedure en instrumenten rond EVK en EVC in het hoger beroepsonderwijs:

- In het hoger beroepsonderwijs wordt meestal een onderscheid gemaakt tussen EVK en EVC, zowel op het vlak van procedure als wat betreft de gehanteerde instrumenten.
- De doorlooptijd van de procedure varieert tussen verschillende centra en over de verschillende opleidingen. De duurtijd van een zuivere EVC-procedure is doorgaans langer dan deze van een EVK-procedure.
- EVK is in het hoger beroepsonderwijs goed ingeburgerd en wordt op ruime schaal toegepast.
- EVK en EVC-procedures verlopen in de meeste gevallen gestandaardiseerd: er worden vaste procedures, standaardformulieren en instrumenten gehanteerd.
- Op het vlak van EVC is er nog veel diversiteit in procedures en instrumenten, verschillend tussen centra en tussen opleidingen:
 - In de Specifieke Leraren Opleiding of SLO heeft men als enige een competentiegericht opleidingsprofiel dat gehanteerd wordt als standaard voor EVC. Voor de SLO is de EVC-procedure afgestemd op het hoger onderwijs.
 - Het omvormingsdossier en het ontbreken van competentiegerichte beroepsprofielen vormen een hinderpaal voor de ontwikkeling van een EVC-beleid in HBO5. Sommige CVO's vinden dit echter geen beletsel om EVC te ontwikkelen in de CVO's en zoeken hiervoor samenwerking met hogescholen of met CVO's met eenzelfde opleiding. Andere CVO's nemen een meer afwachtende houding aan tot er meer duidelijke richtlijnen zijn.

4.3.2 *EVK-procedure en EVC-procedure*

Hieronder bespreken we de vijf stappen in een EVK/EVC-procedure. In onderstaande boxen worden de mogelijkheden, op basis van de resultaten van de interviews, per stap opgesomd en vervolgens meer in detail besproken.

De mogelijkheden voor het HBO zijn uitgebreider dan deze voor het secundair volwassenenonderwijs. Vooral de EVC-procedure is een stuk complexer.

Stap 1: Informatiekanalen

Mogelijkheden in het hoger beroepsonderwijs

- Centrumreglement
- Website
- Brochure
- Infodag
- Secretariaat / directie
- Intranet / elektronisch leerplatform

In het hoger beroepsonderwijs is de informatie en communicatie rond EVK en EVC vrij opleidingsspecifiek:

- Algemene informatie over EVK/EVC is terug te vinden in het centrumreglement en op de website. Het centrumreglement is steeds terug te vinden op de website. Deze informatie is bondig en zeer algemeen en is gericht op een breed publiek.
- Op de website is in de meerderheid van de gevallen een brochure te downloaden met informatie over de EVK-procedure en de EVC-procedure. De procedure wordt ook vermeld bij infodagen.
- Informatie over EVK/EVC is altijd te verkrijgen op het secretariaat en bij de kleinere CVO's ook bij de directie. Deze informatie is meer gericht en individueel.
- Indien een HBO-opleiding een aparte of specifieke EVC-procedure heeft, is hierover meestal een aparte brochure of vademecum beschikbaar (bv. SLO). Deze geeft meer gerichte informatie op niveau van de opleiding.
- Een cursist in het hoger beroepsonderwijs kan in de meeste gevallen ook informatie over EVK en EVC vinden op het elektronisch leerplatform. Deze informatie is zowel algemeen als meer gericht. Een voorwaarde om dit informatiekanaal te hanteren is dat de cursist moet ingeschreven zijn, hetgeen de drempel voor EVC verhoogt.

Stap 2: Aanvraag

Mogelijkheden in het hoger beroepsonderwijs

- inschrijvingsvoorwaarde / geen inschrijvingsvoorwaarde
- intake of oriënterend/ geen intake
- gestandaardiseerd / ad hoc
- bewijslast bij het centrum / bij de cursist
- vaste uiterste data voor indiening van aanvraag / geen vaste data

De inschrijvingsvoorwaarde om een aanvraag tot EVK / EVC in te dienen verschilt van centrum tot centrum. Op basis van de interviews kunnen we vier mogelijkheden onderscheiden, waarvan de eerste twee het meest worden toegepast:

- Cursist moet niet ingeschreven zijn
- Cursist moet ingeschreven zijn maar krijgt het inschrijvingsgeld voor een vrijgestelde module terug;
- Cursist moet ingeschreven zijn en krijgt geen inschrijvingsgeld terug bij vrijstellingen;

- Cursist moet een kostprijs betalen om een aanvraag in te dienen.

De derde optie, waarbij het inschrijvingsgeld van de cursist geldt ter compensatie van de procedure, wordt vooral gebruikt bij CVO's met een sterk uitgewerkte EVC-procedure.

De EVK-procedure is in alle centra formeel en gestandaardiseerd, maar niet uniform over de centra heen. De mate van formalisering in de EVC-procedure varieert en is vaak opleidingsspecifiek.

- De aanvraagformulieren voor EVK en voor EVC (als er een procedure is) zijn op de website van het centrum te vinden of op het elektronisch leerplatform of kunnen aangevraagd worden op het secretariaat. Deze aanvraagformulieren zijn standaardformulieren.
- Het intakegesprek verloopt met een EVK/EVC-begeleider, met een opleidingscoördinator of met de directie. Het intakegesprek is een oriënterend gesprek.
- In tegenstelling tot het secundair volwassenenonderwijs, ligt in het hoger beroepsonderwijs de bewijslast voor EVK en EVC altijd bij de cursist en niet bij het centrum.
- In vrijwel alle gevallen is er een uiterste datum voor indiening van de EVK en de EVC aanvraag vastgelegd (één per semester). Gekoppeld aan de vaste data voor aanvraag zijn er ook duidelijke afspraken over de timing van beslissing over EVK en EVC. Deze vaste EVK/EVC-kalender is in tegenstelling tot het secundair volwassenenonderwijs, waar een EVK/EVC aanvraag in de meerderheid van de gevallen het hele jaar doorlopend kan worden aangevraagd.

Stap 3: Assessment

Mogelijkheden in het hoger beroepsonderwijs

- Intake of oriënterend gesprek
- Ontvankelijkheidonderzoek
- Opties:
 1. vrijstelling op basis van het EVK of EVC- dossier
 2. geen vrijstelling op basis van EVK of EVC- dossier
 3. nog geen vrijstelling op basis van dossier maar cursist mag deelnemen aan de vrijstellingsproef of vrijstellingsinterview of men moet een portfolio opstellen

Begeleider en/of assessor

- Vakdocent
- Opleidingscoördinator / vakgroepcoördinator
- EVK/EVC –verantwoordelijke of EVC -begeleider
- Cursistenbegeleider
- Departementshoofd
- (Adjunct) directeur

Na indiening van een EVK/EVC-aanvraag volgt een ontvankelijkheidonderzoek. In het hoger beroepsonderwijs is dit in de meeste gevallen meer geformaliseerd en dit gebeurt voornamelijk door de opleidingscoördinator of vakgroepcoördinator, eventueel bijgestaan door de vakdocent(en). In het geval van een EVK-aanvraag, kan worden vastgesteld dat in een minderheid van de gevallen worden concordantietabellen opgesteld met (modules van) van opleidingen die in

aanmerking komen voor EVK. Een beperkt aantal centra stellen voor hun EVK's een 'houdbaarheidsduur' voorop. Deze is meestal gebonden aan (modules) van opleidingen met een sterke actualiteitswaarde (bv. wetgeving).

In het geval de aanvraag ontvankelijk is, wordt deze beoordeeld. Vooral de grote CVO's hanteren hiervoor een aantal vaste criteria zoals:

- Voor EVK's: aard van de gevolgde opleidingen (in een meerderheid van de gevallen op basis van concordantietabellen of lijsten van EVK's), behaalde resultaten;
- Voor EVC's: duur van de beroepservaring, de verantwoordelijkheid tijdens de uitoefening van het beroep, de relevantie van de beroepservaring voor de opleiding waarvoor men zich wenst in te schrijven.

Eventueel kan de cursist gevraagd worden zijn/haar competenties mondeling verder toe te lichten. Op basis hiervan kan dan de volgende beslissing vallen:

- Vrijstelling op basis van het dossier;
- Geen vrijstelling op basis van het dossier;
- Nog geen vrijstelling op basis van dossier maar cursist mag deelnemen aan de vrijstellingsproef of criteriumgericht interview of indienen van een portfolio (bv. graduaat orthopedagogie in VSPW te Gent).

Opvallend is de grote variëteit in rollen van begeleiders en assessoren.

- Net zoals in het secundair volwassenenonderwijs, is er in een belangrijk aantal CVO's geen duidelijk onderscheid tussen begeleiders en assessoren. Dit onderscheid wordt wel steeds gemaakt in de grotere CVO's.
- De begeleiders kunnen zowel centrum- als opleidings specifiek zijn: voor EVK neemt het secretariaat een rol op bij de administratieve behandeling van EVK-aanvragen, zeker indien er concordantietabellen ter beschikking zijn. Voor EVC wordt de begeleiding opgenomen door de opleidingscoördinator en in een minderheid van de gevallen door EVC-verantwoordelijken. In een aantal gevallen is het nog steeds de directeur die de rol van begeleider en assessor opneemt.
- De assessoren zijn meestal gelinkt aan de opleiding: opleidingscoördinatoren, vakdocenten, etc. In enkele gevallen worden ook externe assessoren betrokken op opleidingsniveau: het gaat hier om personen uit het werkveld. In een aantal gevallen worden ook assessoren van hogescholen betrokken.
- Opvallend is dat assessoren of begeleiders zelden opleiding of nascholing krijgen rond EVC-begeleiding of competentiegericht toetsen. Een uitzondering hierop vormen de CVO's met SLO-opleiding; zij krijgen ondersteuning van het expertisenetwerk lerarenopleiding. Daarnaast zijn er sommige CVO's die kunnen gebruik maken van de expertise en het personeel van hogescholen voor de eigen EVC-procedure.

Stap 4: Beslissing

Mogelijkheden in het hoger beroepsonderwijs

- Advies van opleidingscoördinator / EVC-verantwoordelijke / vakdocent
- Beslissing bij directeur / adjunct-directeur / opleidingscoördinator / EVC-verantwoordelijke / vakdocent
- Finale beslissing bij de directeur of gemachtigde
- Beroepsprocedure mogelijk / beroepsprocedure niet mogelijk

Het HBO heeft over het algemeen een geformaliseerde beslissingsprocedure. In de meeste gevallen is het de directeur die de eindbeslissing neemt, op advies van de docent of opleidingscoördinator. Elk CVO heeft hiervoor zijn eigen systeem, meestal halen ze hiervoor inspiratie uit de EVC-systemen van instellingen uit het hoger onderwijs in dezelfde regio.

De mogelijkheid tot beroepsprocedure verschilt van centrum tot centrum. Er is slechts zelden sprake van een formele beroepsprocedure in de centra. Een beperkt aantal centra geven expliciet mee dat de beslissing van de directeur definitief is en dat tegen deze beslissing geen bezwaar kan aangetekend worden. De meeste centra gaan op een informele wijze om met de mogelijkheid tot beroepsprocedure. De cursist aanvaardt vrijwel steeds de beslissing van de directie tot al dan niet vrijstelling. Klachten over de procedure of het resultaat van de procedure zijn zeldzaam en worden informeel behandeld door de directie.

Stap 5: Feedback, administratie en monitoring

Mogelijkheden in het hoger beroepsonderwijs

- Mondelinge feedback / schriftelijke feedback
- PV van vrijstelling op basis van EVC / EVK
- Gegevens worden administratief bijgehouden
- Systematische monitoring enkel in de grootste centra

Feedback rond de toekenning van vrijstellingen in het hoger beroepsonderwijs varieert en is in de meeste gevallen geformaliseerd. In het hoger beroepsonderwijs wordt in een minderheid van de gevallen gebruik gemaakt van een meer uitgebreide schriftelijke motivering naar de cursist toe.

Een vrijstelling levert geen attesten op, maar stelt vrij van de noodzaak om bepaalde modules of vakken te volgen binnen het centrum waar de vrijstelling is aangevraagd.

Op het moment een vrijstelling is toegekend, wordt een 'PV van vrijstelling' opgesteld. De cursist kan hier een kopie van aanvragen. Inzake registratie en opvolging van de vrijstellingen stellen we volgend proces vast:

- De aanvragen voor vrijstellingen worden in het overgrote deel van de centra niet geregistreerd.
- De toekenningen worden wel altijd bijgehouden en vaak ook elektronisch geregistreerd.
- In een aantal centra gebeurt de registratie enkel voor de reeds ingeschreven cursisten, in andere centra zijn ook toekenningen geregistreerd van cursisten die zich uiteindelijk niet inschrijven.
- Vrijstellingen worden administratief bijgehouden: deze PV's worden bijna altijd handmatig in mappen bijgehouden.
- Er is zelden sprake van systematische monitoring of opvolging van de gegevens. De meeste CVO's bijgevolg geen zicht op de impact van EVC op de financiering van het CVO, noch op de leertrajecten van cursisten met EVC. Verschillende CVO's hebben wel de intentie om deze EVK/EVC in de nabije toekomst beter te gaan monitoren (bv. nieuw informaticasysteem bij CVO Antwerpen-Zuid).

4.3.3 Instrumenten

Instrumenten in het hoger beroepsonderwijs

Mogelijkheden in het hoger beroepsonderwijs

- Intake of oriënterend gesprek
- EVK: onderwijs
- EVC: andere opleidingen (VDAB, Syntra, private opleidingen) en werkgeversattesten
- Portfolio
- (Criteriumgericht) interview
- Theoretische of praktische proef

Referentiekader

- Leerplan
- Opleidingsprofiel voor de SLO

In het hoger beroepsonderwijs bestaat een breed scala aan instrumenten om competenties te meten. Het gebruik van deze instrumenten verschilt.

- EVK in het hoger beroepsonderwijs is vooral gericht op het formeel onderwijs en zelden op opleidingen van VDAB en Syntra en privé-opleidingen, dit in tegenstelling tot het secundair volwassenenonderwijs, waar VDAB en Syntra-opleidingen vaak vrijstellingen opleveren voor basismodules in de opleiding.
- Voor EVK worden in een meerderheid van de gevallen concordantietabellen of lijsten van EVK's gehanteerd. Op deze manier kan men nagaan welke attesten leiden tot vrijstellingen voor welbepaalde modules.
- Voor EVC is er veel diversiteit in het gebruik van verschillende instrumenten, afhankelijk van het centrum en van de specifieke opleiding.
- Voor sommige opleidingen of in sommige CVO wordt enkel een portfolio gevraagd, andere houden ook een (criteriumgericht) interview en bij nog andere worden proeven afgelegd. Het portfolio is het meest gehanteerde instrument. Op basis van de interviews het niet steeds duidelijk op het interview werkelijk een criteriumgericht interview is.
- Het referentiekader dat wordt gebruikt is in de meeste gevallen het leerplan. Enkel voor de specifieke lerarenopleiding of SLO is een competentiegericht opleidingsprofiel opgemaakt dat gebruikt als standaard voor de beoordeling van competenties.

Een voorbeeld van een uitgebouwde EVC-procedure vinden we in het VSPW (Vormingsleergang voor Sociaal en Pedagogisch Werk) te Gent voor de opleiding graduaat orthopedagogie.

Box 2: EVC-procedure in het VSPW te Gent

Het VSPW te Gent heeft een EVC-procedure uitgewerkt voor haar HBO opleiding 'graduaat orthopedagogie'. Om voor deze procedure in aanmerking te komen zijn een aantal criteria vooropgesteld. Het is de begeleider die beslist of de aanvraag al dan niet ontvankelijk is.

- men moet een A2 diploma hebben én
- minimum 2 jaar werkervaring én
- reeds ingeschreven zijn. De cursist betaalt het inschrijvingsgeld ter compensatie van de EVC-procedure.

Indien de aanvraag ontvankelijk is, kan de cursist een portfolio opstellen. Bij het opstellen van dit portfolio is heel wat begeleiding voorzien: een brochure met duidelijke uitleg en richtlijnen, groepsbijeenkomsten en individuele begeleiding door trajectbegeleider, een discussie forum op de cursistenruimte, ... Aan de hand van het opleidingsprofiel zijn een aantal competenties vooropgesteld. De cursist moet in het portfolio zijn of haar niveau van deze competenties inschatten.

Na het indienen van het portfolio wordt een interview afgenomen met twee supervisors en de begeleider. Op basis van dit interview en het ingediende portfolio beslissen deze supervisors, in samenspraak met de begeleider, over de vrijstelling.

Voor deze procedure zijn de kwaliteitscriteria van het hoger onderwijs overgenomen. Het VSPW wil zijn EVC procedures graag uitbreiden naar meerdere opleidingen en met minder instapvereisten maar men is bang voor een massale stormloop van aanvragen.

Bron: IDEA Consult op basis van interview met VSPW te Gent en <http://www.vspw.be/>

4.3.4 Relatie met derden

Samenwerking op vlak van EVC in het HBO verloopt hoofdzakelijk op niveau van de opleiding:

- De samenwerking is het sterkst voor de specifieke lerarenopleiding. Voor deze opleiding ontstaan samenwerkingsverband voor de ontwikkeling van een gezamenlijke EVC-procedure. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking binnen het Regionaal Platform Lerarenopleiding Limburg 'NOvELLE'.

Box 3: EVC-procedure in de Specifieke Lerarenopleiding

“NOvELLE” of het Regionaal Platform Lerarenopleiding Limburg werd opgericht op 27 april 2007, conform het decreet lerarenopleidingen van 6 december 2006. Leden van NOvELLE zijn:

- Universiteit Hasselt / transnationale Universiteit Limburg,
- Hogescholen: Katholieke Hogeschool Limburg; Provinciale Hogeschool Limburg; Xios Hogeschool Limburg;
- Centra voor volwassenenonderwijs: CVO Limlo Diepenbeek, CVO STEP Hasselt, CVO De Oranjerie Diest, CVO Lino Lommel.

Eén van de zes doelen van dit platform is: ‘Doel 1: Optimalisering en afstemming van het globale aanbod en de profilering van de lerarenopleidingen in de regio Limburg – Oost-Brabant’. Een prioritair actiepoint binnen dit doel is het ‘EVC/EVK-beleid’.

Voor de hierboven omschreven CVO’s in de regio Limburg – Oost-Brabant is het expertisenetwerk Novelle een zeer belangrijk overlegplatform omwille van de specificiteit van de specifieke lerarenopleiding binnen de CVO’s en omwille van de linken met hoger onderwijs.

Binnen dit expertisenetwerk worden procedures, concordantietabellen voor EVK en type instrumenten ontwikkeld voor de specifieke lerarenopleiding. Het doel van deze samenwerking met andere CVO's met een SLO staat in functie van uitwisselbaarheid van EVK's en EVC's. Op deze manier wil men op gelijke manier met cursisten omgaan en shopgedrag voorkomen.

De geïnterviewde CVO’s binnen NOvELLE achten de EVC-procedure eerder drempelverhogend dan participatiebevorderend. Omwille van de specificiteit van de onderwijscontext blijkt er binnen de centra een sterke weerstand te zijn voor het toepassen van EVC bij cursisten zonder ervaring in het onderwijs.

Bron: IDEA Consult op basis van interviews met CVO Limlo, CVO De Oranjerie en CVO Lino en www.uhasselt.be/UH/NOvELLE/

- Op niveau van het consortium is er in de meeste gevallen weinig tot geen samenwerking rond vrijstellingenbeleid of EVC-praktijken. Een uitzondering hierop vormt het project rond de opleiding rechtspraktijk binnen het consortium de Rank (regio II).

Box 4: Samenwerking voor de opleiding rechtspraak in consortium De Rank

Het consortium de Rank heeft het volgende project opgezet: de opleiding rechtspraak werd aangewezen als pilootproject om een draaiboek op te stellen over de manier waarop EVC kunnen worden herkend, geëvalueerd en eventueel erkend op een uniforme manier.

Een dergelijke uniformiteit brengt een aantal grote voordelen met zich:

- EVC's die erkend zijn in het ene centrum worden automatisch erkend door een ander centrum
- De kostprijs kan gedrukt worden. Als er een gedetailleerd draaiboek bestaat van de te volgen procedure, dan hoeft elk CVO/elke vakleerkracht niet telkens opnieuw op te zoeken hoe er in een concreet geval moet te werk gegaan worden.
- Een uniforme procedure brengt ook meer duidelijkheid, zowel voor het centrum als voor de cursist.

Het is in dit kader dat het consortium nu 2 draaiboeken heeft uitgewerkt: een voor de HBO5-opleidingen, en een 'light-versie' voor de secundair onderwijs-opleidingen. Daarnaast is er ook een uniforme EVC-handleiding voor de aanvrager opgesteld.

Dit project wordt eind juni 2011 afgerond. Het is de bedoeling dat er per module van elke opleiding een EVC-vrijstellingsfiche wordt opgesteld, zodat de procedure door elke aangesloten school van het consortium op eenzelfde manier verloopt. Dit schooljaar gebeurt dit voor de opleiding rechtspraak HBO5 (proefproject).

De bedoeling van het consortium is om in de toekomst ook voor alle andere opleidingen volgens ditzelfde draaiboek EVC-vrijstellingsfiches op te stellen.

Bron: IDEA Consult op basis van interview met Horito Turnhout en HIK Geel

- Een ander voorbeeld van netoverschrijdende samenwerking op opleidingsniveau is de opgestelde EVC-procedure voor de opleiding reisleader / gids. Het initiatief hiervoor kwam van Toerisme Vlaanderen.

Box 5: Samenwerking met de sector voor de opleiding reisleader gids

Sinds het schooljaar 2006-2007 bieden een vijftiental opleidingsverstrekkers in Vlaanderen de vernieuwde opleiding tot gids en reisleader aan. Drie soorten instellingen kunnen deze opleiding organiseren, namelijk Centra voor Volwassenenonderwijs, Syntra-instellingen en Vzw's uit de sociaal-culturele sector.

Sinds 2007 heeft Toerisme Vlaanderen naast dit formeel opleidingstraject een eigen EVC-procedure voor de erkenning van gidsen en reisleaders. De bedoeling is om mensen vrij te stellen van één of meer modules van de opleiding, of delen ervan, op basis van bepaalde diploma's, getuigschriften of ervaring. In sommige uitzonderlijke, gevallen kan dit impliceren dat iemand vrijgesteld wordt van alle modules en bijgevolg automatisch erkend wordt als gids of reisleader door Toerisme Vlaanderen.

De EVC-procedure is ontwikkeld door de Associatie Universiteit Gent in samenwerking met Toerisme Vlaanderen en de opleidingspartners. Niet alle Centra voor Volwassenenonderwijs nemen deel aan dit initiatief. Er zijn dus nog centra die voor deze opleiding hun eigen procedure hebben.

De procedure loopt als volgt:

- **Stap 1: Informatiekanalen**
 - De website www.toerismevlaanderen.be
 - De gids 'EVC-procedure voor gidsen en reisleaders - informatie voor de kandidaat' en bijhorende documenten.
- **Stap 2: Aanvraag**
 - Als de cursist vindt dat hij/zij in aanmerking komt voor de EVC-procedure en op basis van deze procedure vrijstellingen wilt aanvragen, dan kan hij contact opnemen met een coach, die hem of haar o.a. zal begeleiden bij de procedure en advies geven bij het samenstellen van het portfolio.
 - Het aanvraagdossier wordt ingediend bij Toerisme Vlaanderen en bestaat uit twee documenten: het aanmeldingsformulier en het portfolio met bijhorende bewijsstukken.
 - Voor de hele procedure vraagt Toerisme Vlaanderen een kostprijs van 50 EURO.
- **Stap 3: Assessment**
 - Toerisme Vlaanderen stelt 3 assessoren aan die op basis van het portfolio en/of andere beoordelingstechnieken zullen nagaan of de competenties verworven zijn.
 - Er is een pool van assessoren samengesteld (ook met vb. docenten van de verschillende opleidingsverstrekkers), waaruit er telkens 3 worden opgeroepen.
- **Stap 4: Beslissing**
 - De cursist ontvangt een bewijs van bekwaamheid voor de competenties die positief werden beoordeeld.
 - Met dit bewijs van bekwaamheid kan hij of zij vrijstellingen aanvragen bij de opleidingsverstrekker die aangesloten zijn bij het project (niet alle CVO's die deze opleiding aanbieden zijn hierbij aangesloten).

Bron: IDEA Consult op basis van interviews en www.toerismevlaanderen.be

In tegenstelling tot de voorbeelden van samenwerking voor SLO en rechtspraak binnen het onderwijs, gaat het hier om een samenwerking tussen het onderwijs en een organisatie buiten het onderwijs. Opvallend hierbij is dat de procedure en erkenning grotendeels buiten de CVO's plaatsvindt. Niet het CVO, maar Toerisme Vlaanderen is in dit voorbeeld de validerende instantie. Een bijkomende vaststelling is dat een kostprijs gehanteerd wordt, terwijl CVO's EVK/EVC kostenloos dienen te organiseren.

4.3.5 EVC-beleid in de CVO's

In het hoger beroepsonderwijs is er minder eensgezindheid over de weg die men dient te bewandelen inzake EVK/EVC dan in het secundair volwassenenonderwijs. Ook het HBO wil een 'light-versie' van de procedure in het hoger onderwijs, met minder zware formele procedures of hoge kosten voor de student. Het HBO opteert echter wel voor standaardisering en vormen van samenwerking en afstemming in EVC-procedure met andere CVO's of met hogescholen.

Het gebrek aan omkadering, het omvormingsdossier en het ontbreken van competentiegerichte beroepsprofielen vormen een hinderpaal voor de ontwikkeling van een EVC-beleid in HBO5. Sommige CVO's vinden dit echter geen beletsel om EVC te ontwikkelen in de CVO's en zoeken hiervoor samenwerking met hogescholen of met CVO's met eenzelfde opleiding. Zo kunnen sommige CVO's gebruik maken van de expertise en het personeel (assessoren) voor de EVC-procedure in het CVO. Andere CVO's nemen een meer afwachtende houding aan tot er meer duidelijke richtlijnen zijn.

Over de rol van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming inzake EVK/EVC wordt zeer uiteenlopend gereageerd. Sommige CVO'S pleiten voor sterke centrale en duidelijke richtlijnen en kwaliteitsbewaking. Andere CVO's vrezen voor een sterke bureaucrativering en pleiten voor een beperkte rol van het centrale niveau. Zij zien wel een ondersteunende rol met een aanbod van opleiding en nascholing.

4.3.6 Sterkte-zwakke analyse

In onderstaande tabel geven we samenvattend de sterke en zwakke punten aan van de EVK/EVC-praktijken in het hoger beroepsonderwijs op basis van de interviews met de CVO's.

Tabel 9: Sterkte-zwakte analyse van het EVK / EVC beleid in het hoger beroepsonderwijs

Sterke punten	Zwakke punten
<ul style="list-style-type: none"> - De bestaande procedures voor EVC zijn relatief laagdrempelig omwille van de kostenloosheid van de procedure - EVK procedures zijn overal gestandaardiseerd via standaardformulieren en in de meerderheid van de gevallen via concordantietabellen - EVC procedure voor de Specifieke Lerarenopleiding is reeds sterk gestandaardiseerd en gericht op uitwisselbaarheid van EVC's - Samenwerking tussen CVO's vindt plaats tussen CVO's met eenzelfde opleiding voor de ontwikkeling van procedures en instrumenten en voor de uitwisselbaarheid van EVC's 	<ul style="list-style-type: none"> - Een duidelijke bepaling van de rollen van begeleider en assessor ontbreekt nog in vele CVO's - Assessoren zijn vaak niet opgeleid om competenties te testen. Expertise van hogescholen of expertisenetwerk wordt in sommige gevallen wel gebruikt voor de eigen EVC-procedure - Gebrek aan omkadering met een sterke organisatiebelasting als gevolg - Kostprijs voor EVC-procedure wordt in een minderheid van de gevallen doorgerekend aan de cursist via het inschrijvingsgeld - Kleinere CVO's hebben vaak te weinig expertise en middelen om een EVC-beleid uit te bouwen - Samenwerking tussen CVO's verloopt opleidingsgericht en niet centrumgericht. Het werken op basis van opleidingen leidt tot uiteenlopende procedures per CVO die niet altijd geïntegreerd zijn in een algemeen EVC-beleid van een CVO - CVO's met een monopoliepositie in het aanbod van bepaalde opleidingen zijn niet geneigd een EVC-beleid te ontwikkelen of EVC aan te moedigen - Het omvormingsdossier en het ontbreken van competentiegerichte beroepsprofielen vormen een hinderpaal voor de ontwikkeling van een EVC-beleid in HBO5 - Gebrekkige monitoring

Bron: IDEA Consult op basis van interviews

4.4 Basiseducatie

4.4.1 Algemene vaststellingen

Met het decreet volwassenenonderwijs van 15 juni 2007 werd de basiseducatie overgeheveld van de sociaal-culturele sector naar de onderwijssector. De Centra voor Basiseducatie in Vlaanderen organiseren opleidingen voor volwassenen die de basisvaardigheden onvoldoende beheersen om volwaardig en zelfstandig te functioneren in de samenleving. Deze opleidingen situeren zich op het niveau van basisonderwijs en eerste graad secundair onderwijs. De cursist heeft m.a.w. meestal nog geen andere kwalificaties. Dit heeft de volgende implicaties op vlak van EVC:

- Door de groei vanuit de sociale sector is de benadering van EVC binnen de Centra voor Basiseducatie eerder gericht op 'empowerment' en het versterken van het 'competentiebewustzijn' van cursisten.
- Competentiebewustzijn gaat daarbij zowel over het erkennen als over het herkennen van competenties. De formatieve functie van EVC staan in de basiseducatie centraal.
- Voor de doelgroep van de Centra voor Basiseducatie wordt EVC voornamelijk toegepast voor competenties die via het informele circuit verworven zijn.

4.4.2 EVC-procedure

Stroomschema voor de instroom in basiseducatie
Stap 1: Onthaal: aanmelding, inschrijving, registratie
Stap 2: Intake (inclusief plaatsings- of niveaubepalingstoets)
Stap 3: Plaatsings- of niveaubepalingsbeslissing
Stap 4: Startmoment
Stap 5: Plaatsingsevaluatie/definitieve plaatsing

De procedure die cursisten doorlopen van zodra ze een centrum voor basiseducatie binnenkomen, verloopt uniform over de centra heen. Het stroomschema voor de instroom is hierboven weergegeven. De EVC-procedure is in feite een standaard instroomprocedure voor cursisten. Ook de term 'intake' verschilt in de basiseducatie van de andere niveaus in het volwassenenonderwijs. De intake omvat in de basiseducatie intake + algemeen assessment.

We gaan hieronder vooral in op stap 2 en stap 3, omdat in deze stappen de erkenning van competenties plaatsvindt:

- Een vrijstelling (op basis van EVC) wordt niet aangevraagd, maar wordt tijdens een 'instaprocedure' of 'intake' bepaald.
- Elke cursist die binnenkomt in een CBE krijgt een intake. De intake bepaalt eerder het algemene niveau van de cursist.
- Deze intake gebeurt snel nadat de kandidaat-cursist zich in het centrum aanmeldt (tot maximum 2 weken nadien). De intakes worden het ganse jaar door afgenomen.
- In sommige gevallen wordt een deel van de intake in groep georganiseerd omwille van efficiëntie; daarnaast is er steeds een individueel gesprek.

- Een intake wordt afgelegd door de intaker (ook 'educatieve', 'cursistenbegeleider' of 'trajectbegeleider'). Soms is de intaker ook lesgever.
- Een intake gebeurt aan de hand van een mondeling gesprek waarbij ook evaluatieoefeningen worden afgelegd.
- De duurtijd van de intake varieert van 1u tot een halve dag. De intake Nederlands en wiskunde duurt meestal langer dan voor andere leergebieden. Dit komt vooral door de specifieke kenmerken van de cursisten die deze opleidingen willen volgen.
- De plaatsingsbeslissing wordt meestal mondeling gecommuniceerd met de cursist. Als de cursist het niet eens is met de beslissing, wordt een oplossing gezocht. Beroepsprocedures komen in de Centra voor Basiseducatie niet voor.

Aan het verlenen van een vrijstelling is geen vorm van attestering verbonden. Vrijstellingen zijn dus centrumgebonden en hebben niet de waarde van een studiebewijs.

De EVC of instroomprocedure in de basiseducatie wordt doorheen de verschillende stappen geregistreerd. De toetsitems moeten bijgehouden worden, de resultaten ingegeven, de vrijstelling moet op een PV vermeld worden. Het registratiesysteem wordt gehanteerd als cursistenvolgstroom om de instroom, voortgang en uitstroom van de cursisten binnen de modulaire structuur op te volgen. Volgens de geïnterviewde centra kan zeker werk gemaakt worden van vereenvoudiging, zowel vanuit de regelgeving als vanuit de systemen van cursistenregistratie.

4.4.3 *Instrumenten*

Instrumenten in de Centra voor Basiseducatie
<p>Mogelijkheden in de basiseducatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Intake of oriënterend gesprek - Evaluatieoefeningen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Gesprek 2. Luisteroefening 3. Schrijftaak 4. Rollenspel 5. Observatie 6. Plaatsingstoets - Portfolio <p>Referentiekader</p> <ul style="list-style-type: none"> - Leerplan - Opleidingsprofiel

De meest voorkomende instrumenten in alle Centra voor Basiseducatie zijn de intakes en de instap- of plaatsingstoetsen.

- Een intake is een individueel contactmoment tussen de intaker en de kandidaat-cursist waarin de leervraag, de niveaubepaling en de leerwegbepaling worden uitgediept. Aan de hand hiervan bepaalt de intaker (soms in samenspraak met de directeur) op welk niveau en voor welke module de cursist kan instappen.

- Bij de intake gaat het niet alleen om niveaubepaling, maar de intaker polst ook naar andere kenmerken zoals motivatie, persoonlijkheid en leervaardigheden.
- De evaluatieoefeningen die gebruikt worden bij de intake zijn gelijkaardig aan de oefeningen die tijdens de lespraktijk gebruikt worden om cursisten te evalueren.
- De methodes voor evaluatie binnen de intake kunnen allerlei vormen aannemen: een gesprek, luisteroefening, schrijftaak, rollenspel, observatie, toets, ...
- Een plaatsingstoets is een onderdeel van de intake en is meestal zo opgemaakt dat hoe meer de cursist kan, hoe verder hij of zij zal geraken in de toets. De duurtijd is dus afhankelijk van de competenties van de cursist.
- Het referentiekader voor deze toetsen is het leerplan en het opleidingsprofiel.

Aangezien de EVC of instroomprocedure de basis vormt voor de cursistenbegeleiding, is er een grotere aandacht voor kwaliteitszorg, in vergelijking met de andere niveaus van volwassenenonderwijs waar EVC een summatieve functie heeft.

- In dergelijke context worden portfolio's in verschillende varianten gehanteerd in de basiseducatie. Een bijkomend voordeel hiervan is dat cursisten wennen aan het werken met een portfolio.
- Eén van de vijf geïnterviewde centra gaf aan dat het een team van intakecheckers heeft, die zorgen voor kwaliteitscontrole en zoveel mogelijk standaardisering van de intakes. Een ander centrum heeft voor elke opleiding volledige draaiboeken, screeningsinstrumenten en scoreformulieren opgesteld.
- Er is ook ondersteuning van de sector op vlak van evaluatiemateriaal. Hiervoor verzamelt en verspreidt VOCVO voorbeeldmateriaal voor de verschillende opleidingen.

4.4.4 *Relatie met derden*

Relatie met derden
<p>Mogelijkheden in de basiseducatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Met andere Centra voor Basiseducatie - Met Centra voor Volwassenenonderwijs - Met het Huis van Nederlands - Met VDAB - ...

De samenwerking tussen de verschillende Centra voor Basiseducatie verloopt vrij vlot. Dit komt mede door de regionale spreiding van de centra (er zijn 13 centra, één per regio).

De centra geven aan dat zij onafhankelijk van elkaar opereren en dat zij elk hun eigenheid willen bewaren maar dat er wel uitwisseling is op vlak van test- en instrumentontwikkeling (meestal op vraag). Niveaupalingen die in één centrum worden vastgesteld, worden ook in de andere centra erkend (intakes hoeven niet opnieuw te gebeuren).

Eén centrum geeft aan dat betere samenwerking met arbeidsmarktactoren wenselijk is. Basiseducatie heeft een rol in de voortrajecten in het kader van het

activeringsbeleid van werkzoekenden. Soms zijn de verantwoordelijkheden in deze trajecten onvoldoende duidelijk.

Alle centra geven aan een goede samenwerking te hebben met het Huis van het Nederlands.

Box 6: Samenwerking binnen de Federatie Centra voor Basiseducatie vzw

De Federatie Centra voor Basiseducatie is op dit moment bezig aan een gemeenschappelijke tekst rond EVC in de basiseducatie: *'Als je leert, sta je sterker: EVC en HVC in de centra voor basiseducatie'*. Deze tekst zit momenteel in een 'draft'-fase.

In het eerste deel van de tekst gaat men in op de uitgangspunten die de basiseducatie hanteert in verband met het erkennen van verworven competenties en herkennen van verworven competenties onder de noemer 'competentiebewustzijn'. In het tweede deel evalueert men de huidige sterktes en knelpunten in het omgaan met EVC in de basiseducatie. Het derde deel gaat in op de kansen en bedreigingen met betrekking tot EVC in de toekomst.

4.4.5 EVC-beleid in de CBE's

Het EVC-beleid in de Centra voor Basiseducatie wordt volgens een andere filosofie en met een andere functie ontwikkeld. In tegenstelling tot de andere niveaus van volwassenenonderwijs, richt de basiseducatie zich expliciet op kansengroepen en wordt EVC ingebed vanuit een formatieve functie van 'herkennen' van verworven competenties:

- In de basiseducatie gaat het over competentiebewustzijn en het verhogen van de persoonlijke ontwikkeling en inzetbaarheid van mensen. De ontwikkeling van competenties wordt gekaderd in de levensloopbaan van individuen en het doel hiervan is om de participatie in de samenleving te verhogen.
- Cursisten komen met een leervraag naar de Centra voor Basiseducatie, ze zijn niet bezig met EVC. Het is belangrijk dat cursisten een antwoord krijgen op die leervraag, in het best passende aanbod en op hun niveau. Om dit te realiseren hechten de centra automatisch belang aan EVC binnen trajectbegeleiding.
- Anders dan voor bepaalde opleidingen in de Centra voor Volwassenenonderwijs is het civiel effect van de uitgereikte certificaten in de basiseducatie zeer beperkt.

Uitgebreide EVC-procedures in de basiseducatie passen volgens de geïnterviewde centra niet binnen deze formatieve functie van EVC. De centra zien standaardisering en overreglementering als een belemmering voor de werking van de basiseducatie.

4.4.6 Sterkte-zwakke analyse

In onderstaande tabel geven we samenvattend de sterke en zwakke punten aan van de EVK/EVC-praktijken in de basiseducatie op basis van de interviews met de CBE's.

Tabel 10: Sterke en zwakke punten van het EVC beleid in de basiseducatie

Sterke punten	Zwakke punten
<ul style="list-style-type: none"> - Duidelijk concept en eenvormig, gestandaardiseerd systeem, gekoppeld aan maatwerk en vraaggestuurd aanbod - Formatieve functie van EVC: EVC is ingebed in een cursistenvolgsysteem en is drempelloos voor de cursisten - Samenwerking tussen de CBE's op het vlak van ontwikkeling van instrumenten 	<ul style="list-style-type: none"> - De EVC of instroomprocedure is administratief belastend (registratielast) - Summatieve functie van EVC is onduidelijk in functie van doorstroom naar leertrajecten – gebrek aan uitwisselbaarheid van EVC's - Verantwoordelijkheid van CBE's in het kader van het activeringsbeleid van werkzoekenden is onduidelijk (voortrajecten)

Bron: IDEA Consult op basis van interviews en sneuveltekst CBE (2011)

5 Vaststellingen en beleidsaanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met de CVO's en CBE's en de resultaten van discussie in de focusgroep teruggekoppeld naar de onderzoeksvragen en de leidende principes en criteria voor EVC in het analysekader.

Deze criteria zijn:

- De toegankelijkheid van de procedure;
- De transparantie van doel, aanpak en wijze van beoordeling van de procedure;
- De objectiviteit, betrouwbaarheid en validiteit van de instrumenten voor de beoordeling van competenties;
- De rechten van diegene die zijn competenties laat beoordelen in de procedure;
- De professionaliteit van assessoren en begeleiders;
- De koppeling van de procedure aan systemen van permanente kwaliteitsborging.

5.1 Vaststellingen

Op basis van de interviews met de 30 CVO's en CBE's stellen we vast dat de EVC-praktijken in het volwassenenonderwijs sterk verschillen naargelang het niveau van volwassenenonderwijs. Bovendien kunnen we stellen dat de verschillende elementen van analyse geen zwart-wit verhaal opleveren, maar wel een genuanceerd beeld met gradaties van ontwikkeling of evolutie. In onderstaande tabel geven we deze elementen en de schaal van ontwikkeling of evolutie mee.

Tabel 11: Elementen van analyse en schaal van ontwikkeling of evolutie

Elementen van analyse	Schaal van ontwikkeling of evolutie
Doestelling en functie van EVC/EVK	Van cursistenbegeleiding zonder civiel effect (formatief) naar vrijstellingenbeleid met beperkt civiel effect (summatief)
EVC-procedure en instrumenten	Van informeel naar formeel, van ad hoc naar standaardisatie
Relatie met derden	Van volledig autonoom tot veel overleg en samenwerking
Kwaliteitszorgsysteem	Van weinig tot veel aandacht voor kwaliteitszorg (rollen en professionalisering begeleider/assessor, testontwikkeling, registratie en monitoring)
Participatie/drempels voor cursisten	Van laag tot hoog (drempels: informatie, formele opleidingen, EVK en/of EVC, aanvraagperiodes, complexiteit procedures, bewijslast bij cursist)

Op basis van bovenstaande tabel kunnen volgende **vaststellingen** worden gemaakt.

Over de **doelstelling en de functie van EVK/EVC** in het volwassenenonderwijs heerst er totnogtoe grote onduidelijkheid in het werkveld. EVK/EVC in het secundair en hoger volwassenenonderwijs is gericht op een vrijstellingenbeleid in functie van verkorte en flexibele leertrajecten, in de eerste plaats bij diploma- en arbeidsmarktgerichte opleidingen. Het civiel effect van EVC is echter beperkt omdat de vrijstellingen op basis van EVC niet steeds uitwisselbaar zijn in het volwassenenonderwijs en bovendien geen certificaten opleveren die rechtstreeks inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt. In de basiseducatie kadert EVC in de vorm van het herkennen van competenties in een systeem van instroom- en cursistenbegeleiding. Bovendien zijn de resultaten van de procedure centrumgebonden en niet uitwisselbaar. Het civiel effect is bijgevolg afwezig. We kunnen m.a.w. stellen dat de summatieve functie van EVC slechts minimaal is ingevuld in het secundair en hoger volwassenenonderwijs; de formatieve functie van EVC wordt enkel ingevuld in de basiseducatie.

Wat betreft de **EVC-procedure en instrumenten** kunnen we verschillende ontwikkelingen vaststellen naargelang het niveau van volwassenenonderwijs. De mate van formalisering en standaardisatie (procedure, formulieren, instrumenten) is relatief beperkt in het secundair volwassenenonderwijs en is in volle ontwikkeling in het hoger beroepsonderwijs maar dan wel in verspreide slagorde. In het secundair volwassenenonderwijs wordt over het algemeen meer op ad hoc basis gewerkt en worden EVK/EVC-procedures en instrumenten op een pragmatische manier ingevuld omwille van de kleine schaal van EVK/EVC-aanvragen en omwille van het gebrek aan omkadering om procedures en instrumenten te ontwikkelen. In het hoger beroepsonderwijs is de schaal van EVK-aanvragen alvast groot, deze van EVC is nog relatief beperkt. De beperkte omkadering wordt in een aantal CVO's opgevangen door de integratie van expertise en personeel van hogescholen. In andere CVO's wordt expertise en instrumenten ontwikkeld in samenwerking met andere CVO's binnen bestaande platformen (bv. consortia, expertisenetwerk lerarenopleiding). In de basiseducatie zijn concept en instroomprocedure gestandaardiseerd voor de verschillende CBE's.

De **relatie met derden** in het kader van EVK/EVC is weinig ontwikkeld in het secundair volwassenenonderwijs. Uitzonderingen zijn de taalopleidingen en de opleiding kinderzorg. In het hoger beroepsonderwijs verloopt de samenwerking vooral op opleidingsniveau in functie van de afstemming van procedures en instrumenten en uitwisselbaarheid van EVC's. Het platform van samenwerking verschilt van centrum tot centrum. In het geval van de specifieke lerarenopleiding fungeert het expertisenetwerk lerarenopleiding als platform voor samenwerking. In andere gevallen (bv. rechtspraktijk Kempen) is er samenwerking tussen de CVO's met dezelfde opleiding binnen het consortium. Het is opvallend dat CVO's meer overgaan tot samenwerking en afstemming in het geval er in dezelfde regio meerdere CVO's zijn met dezelfde opleiding. De concurrentiepositie van de CVO's en het shopgedrag van cursisten voor EVK's en EVC's stimuleren m.a.w. de samenwerking tussen de CVO's. Samenwerking rond EVK en EVC op centrumniveau komt zelden voor. Hierbij kan men zich vragen stellen naar de integratie van de EVC-praktijken op opleidingsniveau in een breder EVC-beleid op centrumniveau. In de basiseducatie is er samenwerking van de centra met externe partners zoals het Huis van het Nederlands en VDAB. De positie van de centra voor basiseducatie in de activeringstrajecten is hierbij niet altijd even duidelijk.

Een belangrijk element ter verklaring van het gebrek aan EVC-beleid, procedures en instrumenten, samenwerking met derden en kwaliteitszorg, is het probleem van **omkadering en schaalgrootte**. We kunnen stellen dat het

volwassenenonderwijs kampt met een algemeen gebrek aan middenkader om een EVC-beleid te ontwikkelen, EVC-procedures en instrumenten te ontwikkelen en EVC-begeleiders en assessoren te professionaliseren. Bovendien is de schaalgrootte van de centra en van de EVK/EVC-aanvragen per centra een belangrijke trigger en voorwaarde om EVC-beleid te ontwikkelen en hiervoor samenwerkingsverbanden aan te gaan. Het gebrek aan omkadering en schaalgrootte houdt tot slot beperkingen in voor het beleidsvoerend vermogen van de centra. Er heerst in vele centra een grote vorm van pragmatisme, zonder achterliggende beleidsvisie over EVC in het volwassenenonderwijs, haar doelstellingen en mogelijkheden van civiel effect en de vertaling naar de eigen organisatie of de relatie met derden. Er zijn ook weerstanden t.a.v. EVC in het werkveld. Deze hebben te maken met het mogelijke verlies aan autonomie, concurrentie tussen CVO's en shopgedrag bij cursisten, organisatielast, financiële 'sanctionering' door het toepassen van EVC en bezorgdheid over kwaliteitsverlies.

Wat betreft de **drempels voor EVK/EVC** kan men stellen dat, hoe hoger het niveau van volwassenenonderwijs, hoe groter de drempels zijn voor EVK en EVC. In de basiseducatie krijgt elke cursist een kostenloze intake en niveaubepaling alvorens een leertraject aan te vatten. In het secundair volwassenenonderwijs is laagdrempeligheid en servicegerichtheid t.a.v. de cursist het uitgangspunt. Directie en secretariaat zijn permanent aanspreekbaar, aanvragen voor EVC kunnen doorlopend worden ingediend, de procedure is kostenloos, door de ad hoc werking wordt op maat van de cursist gewerkt en de bewijslast ligt voor een groot deel bij het CVO (vergelijkbaarheidsonderzoek EVK, niet alleen voor formeel onderwijs, maar ook voor andere opleidingen). In het hoger beroepsonderwijs worden drempels ingebouwd voor EVK/EVC. Deze drempels liggen in de aanvraagperiodes voor EVK/EVC, in de beperking van EVK tot formeel onderwijs, in de meer uitgebreide EVC-procedure met zwaardere bewijslast bij de cursist. In het secundair en hoger volwassenenonderwijs wordt tot slot geen expliciet beleid gevoerd naar kansengroepen of EVK/EVC-beleid voor kansengroepen. De CVO's geloven niet in de participatiebevorderende werking van EVC voor levenslang leren.

Wanneer we deze vaststellingen naar EVC-praktijken terugkoppelen naar de leidende principes en **criteria** voor EVC, kunnen we concluderen dat de CVO's vooral actief zijn in het uitbouwen van **faciliteiten** voor EVK/EVC onder de vorm van toegankelijkheid en transparantie, met de nadruk op informatie, voorwaarden voor EVK/EVC en de eigenlijke procedure. De CVO's hanteren hier een pragmatische benadering, in de eerste plaats bij gebrek aan omkadering. Er is echter ook een gebrek aan beleidsvisie en bijhorend implementatiekader. We moeten ook vaststellen dat aspecten van **kwaliteitsborging** inzake EVK/EVC algemeen gesteld zwak scoren bij de CVO's. Hierbij gaat het om het ontbreken van competentiegerichte standaarden, de betrouwbaarheid van instrumenten voor beoordeling en de professionele deskundigheid van begeleiders en beoordelaars. Ook monitoring en de koppeling met permanente kwaliteitszorg is zelden ontwikkeld.

5.2 Beleidsaanbevelingen

Op basis van de sterkte-zwakke analyse per niveau van volwassenenonderwijs en de vaststellingen gekoppeld aan de onderzoeksvragen en criteria voor EVC, formuleren we een aantal beleidsaanbevelingen voor de ontwikkeling van EVC-beleid in het volwassenenonderwijs.

Globaal kunnen we stellen dat het volwassenenonderwijs nood heeft aan duidelijke **beleidskeuzes inzake EVK/EVC**. Momenteel worden decretaal de mogelijkheden geboden om een EVC-beleid te voeren in het

volwassenenonderwijs, maar dan in algemene termen geformuleerd, zonder implementatiekader. Voor de ontwikkeling en implementatie van EVC in het volwassenenonderwijs zijn scherpere keuzes en prioriteiten vereist en dienen deze keuzes gekoppeld te zijn aan aspecten van kwaliteitszorg, organisatie en financiering. Het is immers niet logisch een EVC-beleid voor volwassenenonderwijs voorop te stellen, zonder hierbij consequent om te gaan met het vervullen van de noodzakelijke voorwaarden voor de implementatie van dergelijk beleid.

Een duidelijke beleidskeuze zou deze van een **tweesporenbeleid** zijn, waarbij enerzijds de prioriteit gelegd wordt bij het **civiel effect van EVC** voor arbeidsmarktgerichte opleidingen en taalopleidingen in het volwassenenonderwijs en anderzijds het vrijstellingenbeleid op basis van EVK/EVC, geïntegreerd in een systeem van **cursistenbegeleiding**. Deze twee sporen gaan fundamenteel over de twee functies van EVC, de summatieve en de formatieve functie.

De summatieve functie van EVC gaat over het formeel erkennen en overdraagbaar maken van competenties. Het gaat dan concreet over het erkennen van de gelijkwaardigheid van diploma's/certificaten/getuigschriften behaald in diverse settings van het formeel onderwijssysteem (ook buitenlandse) en het toekennen van een civiel effect aan getuigschriften van cursisten van reguliere en niet-reguliere opleidingssystemen. De formatieve functie van EVC gaat over de uitbouw van systemen van begeleiding van individuen in leertrajecten en meer algemene trajecten in functie van de ontwikkeling van competenties en een bredere inzetbaarheid.

Indien het **civiel effect van EVC** een beleidsprioriteit is in het kader van een betere toegang van volwassenen tot de arbeidsmarkt, moeten een aantal aspecten mee in rekening genomen worden. Een civiel effect bereiken van EVC, zowel in leertrajecten als naar de arbeidsmarkt, kan slechts via formalisering en standaardisering van procedures en instrumenten. Momenteel ontwikkelen CVO's op eigen initiatief procedures en instrumenten, al dan niet in samenwerkingsverband. Ondanks de waardevolle initiatieven in het werkveld, is het problematisch dat de instrumenten die hier ontwikkeld worden niet gevalideerd zijn en hierdoor de mogelijkheden van een breed civiel effect missen.

Een alternatief is het ontwikkelen van testmateriaal en het assen van competenties in hiertoe op te richten (regionale) **testcentra**. Deze testcentra hebben het voordeel van schaalgrootte en kostenefficiëntie en leggen de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van procedures en gevalideerde instrumenten niet meer bij de individuele CVO's. Door het oprichten van onafhankelijke testcentra worden de CVO's bovendien niet meer rechtstreeks financieel 'gesanctioneerd' bij het toepassen van EVC en wordt de organisatielast inzake EVC-procedure voor de centra beperkt. Voor de volwassenen betekent dit het meer bewust omgaan met EVC-vragen en de mogelijkheden van EVC voor de arbeidsmarkt. Er zijn uiteraard ook mogelijke nadelen verbonden aan dergelijke testcentra. Onafhankelijke (regionale) testcentra creëren voor volwassenen met een EVC-vraag extra drempels inzake toegankelijkheid van de EVC-procedure. CVO's verliezen een stuk autonomie door assessment te laten organiseren in onafhankelijke testcentra.

Indien geopteerd wordt voor onafhankelijke testcentra, moeten we de vraag stellen naar afstemming met bestaande EVC-systemen zoals de **testcentra voor de ervaringsbewijzen**. Uit het onderzoek is duidelijk gebleken dat deze systemen momenteel los van elkaar functioneren. Dit heeft ondermeer te maken met het verschil in bevoegde overheid (werk en sociale economie aan de ene kant en onderwijs en vorming aan de andere kant), maar ook met complexe financieringsdossiers en personeelstatuten. Aangezien de organisatie van EVC en de ontwikkeling van gevalideerde testen een zware financiële investering

betekenen, is het aangewezen om beide systemen meer op mekaar af te stemmen of zelfs te integreren.

Voor de overheid en onderwijspartners betekent deze piste van meer centraal gestuurde testcentra een belangrijke investering in **kwaliteitszorg** in het volwassenenonderwijs. We denken hierbij aan de versnelde ontwikkeling van competentiegerichte beroeps- en opleidingsprofielen, de ontwikkeling van gevalideerde testen, de aanstelling en opleiding van EVC-begeleiders en assessoren en de optimalisering van de modulaire structuur met verduidelijking van volgorde-relaties van bepaalde modules. Een graduele ontwikkeling is hierbij aangewezen. Prioritair zijn de arbeidsmarktgerichte opleidingen en taalopleidingen, relevant voor het creëren van een civiel effect voor de arbeidsmarkt.

Naast het spoor van het civiel effect van EVC, is er het spoor van een vrijstellingenbeleid op basis van EVK/EVC, ingebed in een systeem van **cursistenbegeleiding**. In tegenstelling tot het eerste spoor van civiel effect van EVC, is de rol van de CVO's in het tweede spoor cruciaal. EVC leidt immers niet alleen tot een betere toegang tot de arbeidsmarkt, het leidt ook tot vrijstellingen in leertrajecten binnen CVO's. Vrijstellingen worden momenteel toegekend zonder begeleiding of opvolging van cursisten in het leertraject. CVO's hebben bijgevolg geen zicht op de impact van vrijstellingen op het proces van competentieontwikkeling van de betrokkene of de gevolgen hiervan voor het al dan niet succesvol verloop van het leertraject. Nochtans is deze cursistenbegeleiding belangrijk in de ondersteuning van levenslang leren, rekening houdend met reeds verworven competenties van volwassenen.

Organisatorisch wordt het spoor van cursistenbegeleiding vertaald in een team van professionele cursistenbegeleiders in de CVO's. Een ontwikkeling van een middenkader is bijgevolg aangewezen om deze cursistenbegeleiding vorm te geven. De pedagogische begeleidingsdiensten hebben hierbij een rol te vervullen in de professionalisering van cursistenbegeleiders in de CVO's.

Een systeem van cursistenbegeleiding is idealiter gekoppeld aan een **registratie- en monitoringsysteem** in de centra. Momenteel wordt de registratie in het volwassenenonderwijs georganiseerd in functie van financiering van lesurencursist en van controle. Registratie en monitoring is echter meer zinvol indien het ingebed is in een cursistenvolgsysteem. Het biedt immers de mogelijkheid om leertrajecten van cursisten beter op te volgen en cursisten aangepaste begeleiding te bieden.

Lijst van tabellen en figuren

Lijst tabellen:

Tabel 1: Aantal centra per provincie en per regio (in 2010)	11
Tabel 2: Grootte van de centra, naar aantal lesuren cursist (2009-2010)	11
Tabel 3: De 13 consortia volwassenenonderwijs in Vlaanderen.....	13
Tabel 4: Aantal centra per pedagogische begeleidingsdienst of ondersteuningscentrum.....	14
Tabel 5: Lijst van geïnterviewde organisaties.....	20
Tabel 6: Bevraagde Centra voor Volwassenenonderwijs, maart en april 2011	22
Tabel 7: Bevraagde Centra voor Basiseducatie.....	23
Tabel 8: Sterkte-zwakte analyse van het EVK / EVC beleid in het secundair volwassenenonderwijs.....	31
Tabel 9: Sterkte-zwakte analyse van het EVK / EVC beleid in het hoger beroepsonderwijs	43
Tabel 10: Sterke en zwakke punten van het EVC beleid in de basiseducatie.....	48
Tabel 11: Elementen van analyse en schaal van ontwikkeling of evolutie.....	49

Lijst figuren:

Figuur 1: De EVC-procedure schematisch voorgesteld.....	7
---	---

Lijst boxen:

Box 1: Samenwerking rond EVC op opleidingsniveau: de kindercare.....	30
Box 2: EVC-procedure in het VSPW te Gent.....	38
Box 3: EVC-procedure in de Specifieke Lerarenopleiding	39
Box 4: Samenwerking voor de opleiding rechtspraak in consortium De Rank... ..	40
Box 5: Samenwerking met de sector voor de opleiding reisleidingsgids	41
Box 6: Samenwerking binnen de Federatie Centra voor Basiseducatie vzw	47

Lijst van afkortingen

EVC	Eerder Verworven Competenties
EVK	Eerder Verworven Kwalificaties
IBO	Initiatieven voor Buitenschoolse Kinderopvang
GO	Gemeenschapsonderwijs
CBE	Centrum voor Basiseducatie
CVO	Centrum voor Volwassenenonderwijs
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
HVC	Herkennen van Competenties
NT2	Nederlands tweede taal
OVSG	Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap
POV	Provinciaal Onderwijs Vlaanderen
VIVO	Vlaams Instituut voor Vorming en Opleiding in de Social profit
VOCVO	Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs
VOOP	Vlaams Onderwijs Overleg Platform
VSKO	Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs

Bronnen

- ✓ Associatie K.U.Leuven, 2008, *Monitor EVC-EVK*.
- ✓ Bjørnåvold, J. (2000), *Making learning visible. Identification, assessment and recognition of non-formal learning in Europe*, CEDEFOP, Thessaloniki.
- ✓ CEDEFOP & European Commission -Education and Culture DG. (2009), *European Guidelines for validating non formal and informal learning*.
- ✓ CEDEFOP. (2008), *Validation of non-formal and informal learning in Europe. A snapshot 2007*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities
- ✓ CESOR (2007), *Erkenning van niet-formeel en informeel leren in Vlaanderen (OESO-project "Recognition of non-formal and informal learning")*, in opdracht van de Vlaamse minister van Werk, Onderwijs en Vorming.
- ✓ Cuypers, T., J. Lowyck, en A. Peeters, eds. (2007). *Het toekennen van bekwaamheidsbewijzen voor het niveau van bachelor in het professioneel en academisch hoger onderwijs. Een haalbaarheidsstudie*. Associatie Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- ✓ De Coninck, P. (2000), *Buitenlandse modellen, regelgeving en praktijken van (h)erkenning van competenties. Op zoek naar toepassingsmogelijkheden voor Vlaanderen. Deel I: Sociologische studie naar de succes- en faalfactoren*, UA, Antwerpen.
- ✓ Decreet betreffende het volwassenenonderwijs, 15 juni 2007, BS 31 augustus 2007.
- ✓ Departement Onderwijs en Vorming, november 2010, *Op weg naar kwaliteitsvol en kansrijk leren: rapport van de tussentijdse evaluatie van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs*.
- ✓ Departement Onderwijs en Vorming, 2010, administratieve gegevens CVO en CBE, referentieperiode 1 april 2009 tot en met 31 maart 2010.
- ✓ Departement Onderwijs en Vorming (2010), *Evaluatie van de EVC-, EVK- en vrijstellingsprocedures aan de associaties, hogescholen en universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap*, Departement Onderwijs en Vorming, Afdeling Hoger Onderwijs, Brussel.
- ✓ Federatie Centa voor Basiseducatie, 2011, *Als je leert, sta je sterker: EVC en HVC in de Centra voor Basiseducatie*, sneuveltekst.
- ✓ Feutrie, M., E. Sirelius, en P. Werquin, eds. (2008), *Recognition of non-formal and informal learning*. Thematic review. Belgium-Flanders country note. OESO, Paris.
- ✓ Feutrie, M. (2007), *Vergelijkende analyse van de systemen voor het valideren van de door ervaring verworven competenties of kwalificaties in Frankrijk en België (Franstalige en Vlaamse Gemeenschap)*. Een initiatief van EURES.
- ✓ Van Dam, Y. (2003), *EVC, een bruikbaar instrument voor universiteiten?*, Reserach voor Beleid, Leiden.
- ✓ Van Dessel Patricia en Stas Katty, *EVC-project Buitenschoolse kinderopvang*. Januarië-november 2003. (Eindrapport),VIVO, 2003.

- ✓ Vanhoren, I. (2002), *Van herkennen naar erkennen. Praktijken en ontwikkelingen rond 'de (h)erkenning van verworven competenties' in Vlaanderen*, HIVA, Leuven.
- ✓ Vanhoren, I. (red.), de Coninck, P. & Roels, J. (2001), "Ruim baan voor competenties". *Advies voor een model van (h)erkenning van verworven competenties in Vlaanderen: beleidsconcept en aanzetten tot operationalisering*. VIONA-werkgroep EVC.
- ✓ VIVO I.s.m KIKO vzw, VBJK vzw, Web vzw, Vokans vzw en HIVSET, 2006, *EVC voor de begeleider buitenschoolse kinderopvang: handleiding voor de portfolioleider, de organisator en de onderwijsinstelling*.
- ✓ Vlaamse Onderwijsraad (VLOR), 2010, *Advies over eerder verworven competenties*, 23 september 2010.
- ✓ Vocvo, 2010, *Beleidsplan Kennis- en expertiseontwikkeling in het volwassenenonderwijs 2008-2012*. Samenwerkingsverband van de vier pedagogische begeleidingsdiensten (vzw SNPB) en het Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs (Vocvo).
- ✓ <http://www.vocvo.be/>
- ✓ <http://www.evcvlaanderen.be/>
- ✓ <http://www.kenniscentrumevc.nl/>

Bijlage 1: Interviewleidraad

*In opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Overheid voert IDEA Consult momenteel een probleemverkennde studie uit rond **EVC in het volwassenenonderwijs**.*

EVC staat voor 'Eerder Verworven Competenties'. EVC geeft iemand de mogelijkheid om zijn kennen, kunnen en attitudes te laten erkennen, onafhankelijk van de context waarin hij deze verwierf. Deze capaciteiten kunnen evenwaardig zijn aan bepaalde competenties uit een bachelor- of masteropleiding en kunnen dan ook leiden tot vrijstellingen voor bepaalde delen van de opleiding.

Meestal wordt een onderscheid gemaakt tussen EVC en EVK. EVK staat dan voor 'Eerder Verworven Kwalificaties'. Kwalificaties zijn creditbewijzen, getuigschriften, diploma's, attesten, certificaten of alle binnen- of buitenlandse studiebewijzen die aangeven dat een formeel leertraject met goed gevolg is doorlopen. In een EVK-procedure wordt nagegaan of diploma's, certificaten, attesten, etc. erkend kunnen worden door de opleiding. Erkenning van deze kwalificaties leidt dan rechtstreeks tot vrijstellingen voor (deel)modules in een bepaalde opleiding.

De kern van deze studie bestaat uit interviews met EVC-verantwoordelijken in 30 centra (zowel CVO's als CBE's), waaronder uw centrum. De volgende vragen dienen als leidraad voor deze semigestructureerde interviews.

1 Beleid CVO

- Op welke manier organiseert uw centrum verkorte leertrajecten en mogelijkheden om vrijstellingen te bekomen?
- Heeft uw centrum ervaring met een EVC-beleid (of is dit nieuw)?
- Bent u op de hoogte van de mogelijkheid om als centrum een erkenning te krijgen voor het uitreiken van ervaringsbewijzen of als erkend talentcentrum? Heeft u interesse om dergelijke erkenning te verkrijgen?
- Is de procedure om vrijstellingen of een verkort leertraject te verkrijgen voor alle cursisten dezelfde? Of zijn er verschillen naar type doelgroep, type opleidingen, etc. ?
- In hoeverre heeft uw centrum ervaring met dergelijk EVC-beleid (bv. omvang, aantal dossiers, slaagcijfer)?
- Wat is de gemiddelde doorlooptijd (moment van inschrijving tot toekenning) van een EVC-procedure?
- Met welk doel nemen mensen deel aan EVC?
- Wat is de geldingskracht van de attestering (bv. uitwisselbaarheid tussen centra, inzetbaarheid op de arbeidsmarkt)?
- Wordt er een onderscheid gemaakt in de procedures en de manier van assessen tussen EVK / EVC?
- Op welke manier wordt omgegaan met drempels voor EVC (bv. kostprijs van procedure, taal in communicatie rond EVC-procedure, bereikbaarheid en openingsuren van het centrum)?

- Op welke manier wordt EVC gehanteerd om kwetsbare doelgroepen te bereiken (bv. ouderen, werkzoekenden, kort geschoolden, allochtonen)?
- Is EVC een geschikt instrument om de participatiegraad in uw centrum te verhogen, zowel in het algemeen als voor specifieke doelgroepen?
- Welke is de rol van de verschillende stakeholders in de EVC-procedure (bv. consortium)?

2 EVC-procedure

2.1 Informatie en communicatie

- Hoe informeert uw centrum de cursisten over mogelijkheden van EVC? Is informatie over de EVC-procedure vrij beschikbaar? Via welke kanalen (bv. website, brochures, info avonden, bijeenkomsten) gebeurt dit?
- Op welke manier (bv. gericht/aangepast) communiceert men naar potentiële aanvragers uit doelgroepen (bv. oudere werknemers, werkzoekenden, kort geschoolden, allochtonen)?
- Waarover wordt gecommuniceerd (bv. voorwaarden voor deelname aan de EVC-procedure; EVC-procedure; kostprijs EVC-procedure; timing EVC-procedure; criteria van beoordeling (welke competenties); mogelijke klachtenregeling; contactpersoon) ?
 - Wordt er gecommuniceerd over het doel van een EVC-procedure?
 - Wordt er gecommuniceerd over de rechten van de cursist; de deontologische code; privacy-afspraken; etc.

2.2 Aanvraag EVC

- Is er een intake gesprek voorzien met de kandidaat? Door wie en hoe gebeurt dit? Wat beoogt men met deze intake (bv. advies / ontvankelijkheid)?
- Wordt er een ontvankelijkheidonderzoek uitgevoerd? Welke zijn de criteria om ontvankelijk verklaard te worden?
- Hoe moet de aanvraag gebeuren? Welke zijn de vereiste documenten (bv. inschrijvingsformulier, diploma)?

2.3 Assessment

- Begeleidt men de kandidaat bij het in kaart brengen van competenties?
- Wie is (zijn) de assessor(en) / beoordelaar(s)?
- Welk referentiekader gebruikt men voor de beoordeling (bv. competenties opleidingsprofiel, doelstellingen leerplan)?
- Op welke manier nemen assessoren een beslissing (onafhankelijk, in groep)?
- Wat is de gemiddelde duurtijd van het assessment zelf?

2.4 Resultaat

- Wie neemt de eindbeslissing in de EVC-procedure?
- Worden de bewezen competenties na de EVC-procedure geattesteerd (bekwaamheidsbewijs)? Wordt er een eindbeoordelingsformulier opgemaakt?
- Wat is het resultaat van de procedure (bv. ja/nee, niveau, cijfer)
- Wie is validerende instantie (vb. CVO zelf, consortium)?
- Wat is de waarde van het EVC-attest (vrijstellingen, verkorte leertrajecten of breder civiel effect of waarde van een ervaringsbewijs)?
- Motiveren centra eindbeslissingen? Wordt dit besproken met de kandidaat?
- Kunnen kandidaten bij iemand terecht voor vervolgmogelijkheden (feedback, begeleiding)? Bij wie?
- Kan de kandidaat recht op bezwaar aantekenen (klachten- of beroepsprocedure)?

2.5 Kwaliteitszorg

- Hoe wordt de interne kwaliteitsbewaking inzake EVC georganiseerd?
 - Worden de trajecten en de resultaten van de EVC-cursisten gemonitord in functie van het EVC beleid van het centrum?
 - Is er een algemene evaluatie van de EVC-procedure (vb. jaarlijks)?
- Welke kwaliteitscriteria hanteert men in de procedure: bv. toegankelijkheid, transparantie, vertrouwen in de beoordeling, rechten van de cursist, professionaliteit van assessoren en begeleiders, permanente kwaliteitsborging, uitvoerbaarheid?
 - Hoe worden deze criteria gewaarborgd?
 - Hoe worden deze criteria geëvalueerd?
- Hoe waarborgt men de kwaliteit van de EVC-begeleiders en EVC-assessoren?
 - Hoe bakenen centra de rollen af tussen begeleider en beoordelaar (onafhankelijkheid)? Zijn de taken van alle betrokkenen (begeleiders en beoordelaars) duidelijk omschreven (bv. in een gedragscode)?
 - Hoe garandeert men de kwaliteit en professionaliteit van de beoordelaars? Is er vorming voorzien? Worden ze ondersteund en hoe?
 - Staan de begeleiders dicht bij de betreffende opleiding? Staan de assessoren dicht bij het werkveld?

3 Instrumenten / methodieken EVC

- Welke instrumenten worden gebruikt voor het assessment? Waarom worden deze instrumenten gekozen?

3.1 Diploma's en attesten (EVK)

- Hoe kent men vrijstellingen of verkorte leertrajecten toe op basis van EVK (bv. diploma's en attesten)?
- Welke criteria hanteert men voor de ontvankelijkheid van EVK's?
- Wordt er een geldigheidsonderzoek uitgevoerd bij EVK's?
- Wordt er een vergelijkbaarheidsonderzoek uitgevoerd en wat wordt er vergeleken (bv. inhoud, volume, etc.)?
- Welke zijn de kwaliteitscriteria bij de bewijsstukken (bv. authenticiteit, actualiteit, relevantie, kwantiteit, variatie in contexten)?
- Is het mogelijk om op basis van EVK's vrijstellingen te verkrijgen voor volledige modules of volledige trajecten?

3.2 EVC- Portfolio

Het EVC-Portfolio is een persoonlijk portfolio, waar de cursist alle gegevens in kan plaatsen die nodig zijn om een vrijstelling te behalen of een verkort leertraject te kunnen volgen. Enerzijds worden hier alle diploma's en attesten in weergegeven, anderzijds worden hier ook werkervaring, competenties, talenkennis en andere ervaringen (hobby's en vrijetijdsbestedingen) in aangetoond.

- Gebruikt uw centrum het portfolio als instrument (verschillend van intake)?
- Zijn er duidelijke richtlijnen voor de opmaak van een portfolio?
 - Wat moet er met dit portfolio worden aangetoond?
 - Op welke manier wordt dit ingediend (vrij formaat – standaard, elektronisch – op papier, centraal - decentraal)?
- Wie beoordeelt het portfolio?
- Welk referentiekader wordt gehanteerd voor dit portfolio? Is dit hetzelfde als voor het assessment?
- Welke zijn de kwaliteitscriteria bij de bewijsstukken (bv. authenticiteit, actualiteit, relevantie, kwantiteit, variatie in contexten)?

3.3 Criteriumgericht interview

Het criteriumgericht (of ervaringsgericht) interview is een gestructureerde interviewtechniek. Het heeft tot doel om de competenties die mensen bezitten uit hun verleden, uit hun vroegere ervaringen te analyseren. Er kan bijvoorbeeld gewerkt worden met het 'STAR principe' (die peilt naar een bepaalde situatie, de taak van de cursist, zijn actie en het resultaat).

- Wordt een criteriumgericht interview voorzien in de EVC-procedure (standaard of facultatief)?
- Welk referentiekader wordt gehanteerd voor dit interview?
- Wie neemt het interview af? Zijn deze mensen daarvoor opgeleid?
- Welke competenties worden in dergelijk interview beoordeeld (bv. algemene, beroepsspecifieke, etc.)?

3.4 Assessment toetsen

Een assessment toets is een toets die controleert of iemand over de gewenste vaardigheden beschikt. Dit kan in de vorm van een kennistoets, praktijkgerichte opdracht, simulatieopdracht, reflectieopdracht etc.

- Wordt een vaardigheidstoets voorzien in de EVC-procedure (standaard of facultatief)?
- Welk referentiekader wordt gehanteerd voor deze toets?
- Wie beoordeelt deze vaardigheidstoets?
- Welke competenties worden in de opdracht beoordeeld (bv. algemene, beroepsspecifieke, etc.)?
- Welke andere toetsen / instrumenten worden gebruikt voor het assessment? Waarom worden deze instrumenten gekozen?

3.5 Kwaliteitszorg

- Welke kwaliteitscriteria worden gehanteerd bij de EVC-instrumenten (bv. transparantie, betrouwbaarheid, etc.)?
- Op welke manier waarborgen centra de validiteit en betrouwbaarheid van beoordelingsmethodieken?

4 Relatie met derden

- Op welke manier is afstemming wenselijk en mogelijk met EVC-procedures in het hoger onderwijs en EVC-procedures voor de ervaringsbewijzen?
- Is er begeleiding en ondersteuning rond de volgende aspecten (bv. vanuit het consortium, de pedagogische begeleidingsdiensten, VOCVO, agentschap voor kwaliteitszorg) ?
 - Opleiding en uitwisselen van assessoren
 - Instrumentontwikkeling en –evaluatie
 - Gemeenschappelijkheid van procedures en instrumenten
 - Gemeenschappelijke kwaliteitscriteria
 - Uitwisselbaarheid en erkenning van attesten van andere centra
 - Validering van attesten
 - Afspraken over kostprijs
 - ...

5 Monitoring en evaluatie

- Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van het EVC-beleid in uw centrum en in het volwassenenonderwijs in het algemeen?
- Hoe verloopt de registratie, de administratieve afhandeling en de monitoring van EVC in uw centrum (vb. resultaten van kandidaten)?
- Welke is de kostprijs van een EVC-procedure voor de cursist (in uw centrum)? Hoe wordt deze bepaald?
- Welke is de kost van een EVC-procedure voor uw centrum (inclusief communicatie, begeleiding, ontwikkeling en afname van testen)? Hoe wordt deze bepaald? Welke inspanningen worden gedaan om de kostprijs te drukken?

Bijlage 2: Lijst van deelnemers aan de focusgroep

Lijst van deelnemers			
Focusgroep EVC in het volwassenenonderwijs			
Woensdag 04/05/2011, IDEA Consult			
Naam	Voornaam	Organisatie	Status
Baert	Herman	K.U. Leuven	Verontschuldigd
Bastijns	Tony	CVO HIK Geel	Verontschuldigd
Bollaert	Koen	Pedagogische begeleidingsdienst GO!	Aanwezig
Carnel	Kristien	KH Leuven	Verontschuldigd
Demeersseman	Eddy	Consortium Comenes	Aanwezig
De Rijbel	Hilde	CVO Antwerpen – Zuid	Aanwezig
De Ridder	Monique	Vlaamse Onderwijsraad (VLOR)	Aanwezig
Eerlingen	Annemieke	CVO HITEK Kortrijk	Verontschuldigd
Folens	Barbara	Hogeschool Universiteit Brussel (HUB)	Aanwezig
Muermans	Jet	Pedagogische begeleidingsdienst VSKO	Aanwezig
Lammens	Liliane	VSPW Gent	Aanwezig
Robben	Danny	LIMLO Diepenbeek	Aanwezig
Steverlynck	Carine	Inspectie Volwassenenonderwijs	Verontschuldigd
Verbruggen	Katrien	CBE Gent Meetjesland Leie	Aanwezig
Verdurmen	Hugo	Inspectie Volwassenenonderwijs	Aanwezig
Vermeesch	Fernand	Inspectie Volwassenenonderwijs	Verontschuldigd